

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

**Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των
μαθητών τους που δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη
διάρκεια της πανδημίας COVID-19**

Χριστίνα Μάλλιου

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ελένη Κοκκινομηλιώτη

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου,
ως μέρος των απαιτήσεων για την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών
με Κατεύθυνση Μουσικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Μουσικής

Κέρκυρα, Ιούνιος 2022

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

**Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των
μαθητών τους που δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη
διάρκεια της πανδημίας COVID-19**

Χριστίνα Μάλλιου

Επιτροπή αξιολόγησης:

- 1. Ελένη Κοκκινομηλιώτη**
- 2. Μίτση Ακογιούνογλου**
- 3. Αθηνά Φυτίκα**

Κέρκυρα, Ιούνιος 2022

Τίτλος: Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των μαθητών τους που δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19.

© 2022 Χριστίνα Μάλλιου

ALL RIGHTS RESERVED

.

Απαγορεύεται η δημοσίευση και η ολική ή μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή ή αναδημοσίευση κατά παράφραση ή διασκευή του υλικού αυτής της έκδοσης και η με οποιοδήποτε τρόπο αναπαραγωγή (φωτοτυπία, ηλεκτρονική ή μηχανική αναπαραγωγή, καταγραφή σε ηλεκτρονικό σύστημα ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο), σύμφωνα με το νόμο 2121/93 και τους λοιπούς κανόνες Δικαίου περί Πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς την έγγραφη άδεια του/της συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του/της συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος (Ν.5343/32 αρ.202 παρ.2).

*Αφιερωμένη στην οικογένειά μου και σε όσους ήταν δίπλα μου
κατά τη διάρκεια αυτού του ταξιδιού...*

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της συγκεκριμένης Διπλωματικής Εργασίας δε θα ήταν δυνατή χωρίς την καθοδήγηση και το ενδιαφέρον των καθηγητριών μου, κας Ιωάννας Ετμεκτσόγλου και κας Μίτσυ Ακογιούνογλου, οι οποίες από την αρχή του έτους βρίσκονταν δίπλα μου για οποιαδήποτε απορία και συνέβαλαν στη διαμόρφωση της εργασίας μου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επόπτρια μου κα Ελένη Κοκκινομηλιώτη για τη συνεχή κατεύθυνση των βημάτων μου και για την αφιέρωση πολύτιμου χρόνου ώστε να ολοκληρωθεί αυτή η εργασία.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαιτέρως όλους τους διευθυντές των ωδείων που δέχτηκαν να με βοηθήσουν στη διεξαγωγή της έρευνάς μου. Φυσικά δεν θα μπορούσα να παραλείψω το ευχαριστώ και την ευγνωμοσύνη μου προς όλους όσους συμμετείχαν στην έρευνα, αλλά και στους γονείς των παιδιών που έδειξαν εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό μου και τις προθέσεις μου.

Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των μαθητών τους που δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19

Περίληψη

Εκπαιδευτικοί και μαθητές πιάνου, από τα ωδεία της χώρας, κλήθηκαν τον Μάρτιο του 2020 να μεταβούν σε ένα νέο περιβάλλον μάθησης, μέσω του διαδικτύου, λόγω του κοινωνικού περιορισμού και το κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών μονάδων με την έξαρση της πανδημίας COVID-19. Η παρούσα ποιοτική μελέτη προσπάθησε να αναλύσει πώς βίωσαν οι μαθητές τη μαθησιακή συνθήκη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, επίσης ποιο ήταν το βίωμα της διδακτικής συνθήκης από την πλευρά των καθηγητών, αλλά και πώς η περίοδος του αποκλεισμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας επηρέασε τις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητών μουσικής και μαθητών. Στην έρευνα συμμετείχαν 8 μαθητές πιάνου από 12 έως 20 χρονών, και 6 εκπαιδευτικοί που δίδασκαν πιάνο εξ αποστάσεως την περίοδο της πανδημίας. Τα άτομα αυτά επιλέχθηκαν από τρεις διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας, προερχόμενα από ένα νησιωτικό μέρος, από ένα αστικό κέντρο και από την επαρχία. Τα στοιχεία παρουσιάζουν τον τρόπο που δίδαξαν πιάνο οι καθηγητές με τη χρήση των νέων τεχνολογιών, τις προκλήσεις που είχαν να αντιμετωπίσουν, τις συναισθηματικές αντιδράσεις και των δύο πλευρών, τον τρόπο που οι μαθητές διαχειρίστηκαν το νέο μαθησιακό περιβάλλον, τη συμβολή του οικογενειακού περιβάλλοντος και εν τέλει τη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι διατηρήθηκε η επαφή και η επικοινωνία μεταξύ διδασκόντων και διδασκόμενων παρά τις αντίξοες συνθήκες.

Λέξεις κλειδιά: [μουσική εκπαίδευση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ωδείο, πανδημία]

A critical analysis of the experience of piano teachers and students who were active in the conservatories during COVID-19 Pandemic

Abstract

In March 2020, piano teachers, and students from conservatories all across the country, were forced to move to a new online learning environment due to social constraints and the closure of all educational units due to the outbreak of the COVID-19 pandemic. This qualitative study will attempt to analyse student's experience of distance learning, as well as the teacher's experience of the new teaching conditions, and how the period of absence during the pandemic affected the interpersonal relationships between music teachers and students. The study involves 8 piano students aged 12 to 20, and 6 piano teachers who taught online during the pandemic. The participants were selected from three different geographical areas of Greece, some were from islands, some from an urban center and some from the Greek province. The data shows how the teachers taught piano using new technologies, the challenges they faced, the emotional reactions of both sides, the way the students managed the new learning environment, the contribution of the family environment and finally the formation of interpersonal relationships between participants. One of the most interesting parts, is that the teachers and students were able to maintain their contact and communication, despite the adverse conditions.

Keywords: [music education, distance education, conservatoire, pandemic]

Περιεχόμενα

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
2.	ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	11
2.1	Προσαρμογές στην περίοδο της πανδημίας Covid-19	11
2.1.1	Η επίδραση της πανδημίας Covid-19 στην ψυχική υγεία	11
2.1.2	Η επίδραση της πανδημίας Covid-19 στην εκπαίδευση.....	12
2.2	Το διαδικτυακό μάθημα της μουσικής: η ψηφιακή τεχνολογία και η εξ αποστάσεως διδασκαλία	14
2.2.1	Η ψηφιακή τεχνολογία στο μάθημα της μουσικής.....	14
2.2.2	Η εξ αποστάσεως διδασκαλία στο μάθημα της μουσικής	15
2.3	Η μουσική εκπαίδευση στην πανδημία Covid-19	18
2.3.1	Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια μουσική εκπαίδευση	18
2.3.2	Τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	20
2.3.3	Ωδεία	22
2.4	Προσαρμογές στις διαπροσωπικές σχέσεις μαθητών και καθηγητών στη μουσική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας	25
2.4.1	Προσαρμογή των διαπροσωπικών σχέσεων στη μουσική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας.....	26
3.	ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	28
3.1	Το είδος της έρευνας	29
3.2	Το δείγμα της έρευνας.....	29
3.3	Εργαλεία συλλογής δεδομένων	30
3.4	Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων	30
3.5	Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας	32
3.6	Ζητήματα Αξιοπιστίας και Εγκυρότητας.....	33
3.7	Περιορισμοί.....	33
3.8	Περιγραφή της διαδικασίας.....	33
4.	ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	34
4.1	Η ψυχο-συναισθηματική διάσταση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας του πιάνου	35

4.2	Τάσεις στην εξ αποστάσεως διδασκαλία του πιάνου και οι προκλήσεις της τεχνολογίας	37
4.2.1	Εποπτικά μέσα εξ αποστάσεως διδασκαλίας	37
4.2.2	Υλικοτεχνικές ανάγκες.....	38
4.2.3	Τεχνολογικές απαιτήσεις	39
4.2.4	Προκλήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη διδασκαλία της τεχνικής και της ερμηνείας του πιάνου	40
4.3	Οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητών και μαθητών.....	41
4.4	Ο ρόλος της οικογένειας.....	43
4.5	Οι επιπτώσεις και οι προσαρμογές στο μάθημα του πιάνου.....	45
4.5.1	Ο αντίκτυπος στην πρόοδο των μαθητών πιάνου	45
4.5.2	Ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών πιάνου στην πανδημία	47
4.5.3	Οι συνέπειες στο χώρο των ωδείων	47
4.6	Οι νέες όψεις της διδασκαλίας του πιάνου μετά την επιστροφή στο δια ζώσης μάθημα	48
5.	ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	49
6.	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	52
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	53
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	60
	Παράρτημα Α	60
	Παράρτημα Β.....	61
	Παράρτημα Γ	63
	Παράρτημα Δ.....	65
	Παράρτημα Ε.....	67

1. Εισαγωγή

Η περίοδος της νόσου COVID-19 από τον Μάρτιο του 2020 έως και τον Μάιο του 2021, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μία από τις πιο μεταβαλλόμενες και αβέβαιες καταστάσεις, που έχει βιώσει το μεγαλύτερο ποσοστό του πλανήτη στη σημερινή εποχή. Τον Ιανουάριο του 2020, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε το ξέσπασμα μίας νέας νόσου του κορωνοϊού και χαρακτηρίστηκε ως επιδημία, η οποία τον Μάρτιο του ίδιου έτους, εξαιτίας της ταχείας εξάπλωσής της σε όλον τον κόσμο ανακηρύχθηκε ως πανδημία. Η συνεχής ανησυχία, ο φόβος και το άγχος ήταν από τα κυριότερα συναισθήματα που βίωσαν ως επί το πλείστον οι άνθρωποι και ήταν απόλυτα φυσιολογικές αντιδράσεις μέσα σε μία περίοδο κρίσης (Kontoangelos et al., 2020).

Οι άνθρωποι αναγκάστηκαν να διακόψουν πολλές από τις δραστηριότητές τους είτε να αλλάξουν ξαφνικά τις συνήθειες και την καθημερινότητά τους. Αρκετοί χώροι όπως τα μουσεία, οι κινηματογράφοι, τα αθλητικά κέντρα ή μεγάλα κέντρα εκδηλώσεων έκλεισαν. Ανεπηρέαστη, φυσικά, δεν έμεινε η εκπαίδευση, όπου και εκεί πολλά από τα σχολεία και τα πανεπιστήμια ανέστειλαν τη λειτουργία τους (UNESCO, 2020). Όπως θα φανεί και από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, αυτή η απότομη στροφή επηρέασε και τη μουσική εκπαίδευση, καθώς οι εκπαιδευτικοί μουσικής κλήθηκαν σε γρήγορο χρονικό διάστημα να προσαρμόσουν τα μαθήματά τους σε ένα διαφορετικό μαθησιακό περιβάλλον.

Τα διαδικτυακά μαθήματα διδασκαλίας μουσικού οργάνου ως τότε δεν συνηθίζονταν στους χώρους των ωδείων. Αν και μέσα στην τελευταία διετία διεξήχθησαν πολλά εξ αποστάσεως μαθήματα μουσικής, οι καθηγητές και οι μαθητές μουσικών οργάνων δεν ήταν προετοιμασμένοι για αυτήν τη συνθήκη. Έχουν πραγματοποιηθεί ήδη έρευνες στη χώρα μας σχετικά με εκπαιδευτικούς μουσικής σε γενικά και μουσικά σχολεία αλλά δεν έχει ακόμα μελετηθεί εκτενώς το ζήτημα της εξ αποστάσεως διδασκαλίας στο πλαίσιο των ωδείων. Η συγκεκριμένη μελέτη στοχεύει στο να μελετήσει σε βάθος αυτό το φαινόμενο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας ενός μουσικού οργάνου και συγκεκριμένα του πιάνου. Μέσα από την καταγραφή και αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών και των μαθητών του πιάνου θα μελετηθούν οι παράμετροι που συνέβαλλαν σε αυτή την πρωτόγνωρη διδακτική συνθήκη και θα αναλυθεί η μεταξύ τους σχέση και πώς αυτή επηρεάστηκε. Διανύοντας μια εποχή που η

τεχνολογία μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εργαλείο, τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης μπορεί να φανούν χρήσιμα στον μελλοντικό εκπαιδευτικό μουσικών οργάνων.

2. Ανασκόπηση βιβλιογραφίας

2.1 Προσαρμογές στην περίοδο της πανδημίας Covid-19

2.1.1 Η επίδραση της πανδημίας Covid-19 στην ψυχική υγεία

Η λήψη ακραίων μέτρων έκτακτης ανάγκης και η πολιτική της κοινωνικής απόστασης οδήγησε ένα μέρος του γενικού πληθυσμού σε ψυχολογικό αδιέξοδο και πολλοί δεν μπόρεσαν να αποφύγουν τις δυσμενείς επιπτώσεις της πανδημίας. Πέρα από την οικονομική βιωσιμότητα (Poudel & Subedi, 2020) και εκτός από τη σωματική υγεία, επηρεάστηκε και η ψυχική υγεία και ευεξία (Kontoangelos et al., 2020). Οι πιο συνηθισμένες ψυχολογικές αντιδράσεις που σχετίστηκαν με την επιβολή της μαζικής καραντίνας ήταν το διάχυτο άγχος αλλά και ο γενικευμένος φόβος, που συνδέονταν με εστίες ασθενειών και αυξάνονταν με την κλιμάκωση νέων περιπτώσεων σε συνδυασμό με την ανεπαρκή πληροφόρηση από τα μέσα ενημέρωσης (Serafini et al., 2020).

Σημαντική ήταν η έξαρση των αυτοκτονικών σκέψεων και αποπειρών (Sher, 2020) όπως και για ενδοοικογενειακή βία. Η ανεργία, το μειωμένο εισόδημα, οι περιορισμένοι πόροι και η περιορισμένη κοινωνική υποστήριξη, σε συνδυασμό με τα αγχωτικά γεγονότα, τη χρήση αλκοόλ δημιούργησαν ένα απειλητικό περιβάλλον στο σπίτι, του οποίου τα μέλη κινδύνευαν να υποστούν σημαντική σωματική ή και συναισθηματική βλάβη (Campbell, 2020).

Η δυσφορία και το άσχημο κλίμα που επικρατούσε από την αρχή της πανδημίας έδειξε ότι τα αρνητικά συναισθήματα αυξήθηκαν σε αντίθεση με τις θετικές σκέψεις και την ευχαρίστηση για τη ζωή. Σύμφωνα με τον Durkheim (Kontoangelos et al., 2020) η κοινωνική διασύνδεση, η οποία παραμερίστηκε για την αντιμετώπιση της πανδημίας, είναι ένας κρίσιμος παράγοντας για τη συναισθηματική υγεία και την κοινωνική σταθερότητα.

Πιο συγκεκριμένα για την εκπαιδευτική κοινότητα παιδιά μικρής και εφηβικής ηλικίας εξαιτίας του περιορισμού τους στο σπίτι και της απουσίας υπαίθριων δραστηριοτήτων, απέκτησαν άγχος άγχος, απομονώθηκαν από τους φίλους ή τους

οικείους τους και γενικά υπήρχε ένα αίσθημα απογοήτευσης. Ακόμη, πολλοί μαθητές γυμνασίου, ανέπτυξαν συμπτώματα μετατραυματικού στρες και κατάθλιψης, εξαιτίας της πανδημίας και των ανησυχιών τους για τη συνέχιση της εκπαίδευσης, τα οικονομικά προβλήματα των οικογενειών τους και το φόβο μόλυνσης (Ma et al., 2021). Ο μεγάλος φόρτος εργασίας στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς ήταν ικανός για τη δημιουργία άγχους και στρες, δυσχεραίνοντας έτσι την ψυχική υγεία (Reimers, 2022). Το γενικό ψυχολογικό κλίμα ήταν επισφαλές, και ειδικότερα οι εκπαιδευτικοί φαίνεται ότι δέχθηκαν αρνητική κριτική από την κοινωνία, υπήρχε ο φόβος βιντεοσκόπησης του μαθήματος και δεν υπήρχε η ιδιωτικότητα με την παρουσία των γονέων (Λιακοπούλου & Σταυροπούλου, 2020).

Ο ψυχολογικός αντίκτυπος της πανδημίας ήταν εμφανής σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Η διατήρηση της ψυχικής υγείας είχε τον κεντρικό ρόλο επηρεάζοντας καθηγητές (Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer, 2021· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020), μαθητές (Ma et al., 2021) αλλά και φοιτητές, με τους ίδιους να θεωρούν την πανδημία ως μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για την ψυχολογική τους κατάσταση (Rosset et al., 2021).

2.1.2 Η επίδραση της πανδημίας Covid-19 στην εκπαίδευση

Το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19 οδήγησε τον τομέα της εκπαίδευσης σε νέες καταστάσεις. Οι κυβερνήσεις των περισσότερων κρατών προχώρησαν σε αναστολή της λειτουργίας των σχολικών μονάδων, με τον φυσικό χώρο μάθησης, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας, αλλά και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης να μεταφέρεται στο διαδίκτυο. Αυτή η κατάσταση σύμφωνα με στοιχεία της UNESCO (2020) τον Απρίλιο του 2020, επηρέασε το 89% του μαθητικού πληθυσμού.

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είχε ήδη γνωρίσει μεγάλη ανάπτυξη σε παγκόσμιο επίπεδο και πριν την έξαρση της πανδημίας. Η Ελλάδα στηριζόμενη στον παραδοσιακό τρόπο της δια ζώσης διδασκαλίας και θεωρώντας τις νέες τεχνολογίες ως ένα βοηθητικό γνωστικό εργαλείο για τη μάθηση, βρέθηκε απροετοίμαστη (Κρητικός κ.ά., 2020). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση για να έχει ένα αποτέλεσμα προϋποθέτει έναν καλό εκπαιδευτικό σχεδιασμό, με τη χρήση ενός συστηματικού μοντέλου σχεδιασμού και ανάπτυξης. Η ξαφνική αλλαγή κατά τη διάρκεια της πανδημίας στην εκπαίδευση μέσω διαδικτύου, επειδή έγινε σε παγκόσμιο επίπεδο μέσα σε μία κατάσταση έκτακτης

ανάγκης, χαρακτηρίστηκε ως Επείγουσα εξ αποστάσεως διδασκαλία (Emergency Remote Teaching).

Η εξ αποστάσεως διδασκαλία Έκτακτης Ανάγκης σε αντίθεση με την εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση, η οποία έχει σχεδιαστεί μήνες πριν, είναι μία προσωρινή και εναλλακτική λύση για τον τρόπο διδασκαλίας μέσα σε συνθήκες κρίσης, όπως αυτή της πανδημίας. Στόχος της δεν είναι η εκ νέου δημιουργία εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά η πρόσβαση στη διδασκαλία και η παροχή εκπαιδευτικής υποστήριξης, με τους καθηγητές να αναπτύσσουν δημιουργικές λύσεις για τη διεξαγωγή του μαθήματος και να μπορούν να καλύψουν οποιοδήποτε κενό δημιουργηθεί στους μαθητεύμενους. Με τη διακοπή της δια ζώσης εκπαίδευσης και την εδραίωση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας Έκτακτης Ανάγκης δεν κατέστη δυνατό να ακολουθηθεί ένα προκαθορισμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και οι γρήγοροι ρυθμοί που ακολουθήθηκαν μπορεί να είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση της ποιότητας των μαθημάτων (Hodges et al., 2021).

Ο αντίκτυπος της πανδημίας και της ξαφνικής αλλαγής του συνηθισμένου σχολικού περιβάλλοντος εντοπίστηκε στον κοινωνικό, οικονομικό και ψυχολογικό τομέα της ζωής των μαθητών. Η αδυναμία κοινωνικοποίησης και αλληλεπίδρασης ίσως να είναι και από τις πιο σημαντικές επιπτώσεις. Τα παιδιά απευαισθητοποιήθηκαν και έτσι έχασαν τις κοινωνικές τους δεξιότητες (Reimers, 2022).

Η υγειονομική κρίση που προέκυψε με την πανδημία Covid-19, έκανε πιο έντονες τις οικονομικές, κοινωνικές και εθνοτικές ανισότητες στον μαθητικό πληθυσμό, περιθωριοποιώντας τα μειονεκτούντα παιδιά (Akoyunoglou & Domnina, 2021· Medňanská & Strenáčiková, 2021). Πολλοί μαθητές αντιμετώπισαν δυσκολίες στην αρχή της πανδημίας και η κοινωνικο – οικονομική κατάσταση αποτέλεσε πλεονέκτημα για καλύτερη πρόσβαση σε τεχνολογικά μέσα, με αποτέλεσμα μερίδα μαθητών να έχει τη δυνατότητα για συμμετοχή και εξέλιξη, ενώ άλλοι να έχουν πιο περιορισμένη δυνατότητα (Ma et al., 2021). Επομένως, από όλα τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η αποδοτικότητά τους μετριάστηκε κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως διδασκαλίας (Akoyunoglou & Domnina, 2021) και για αυτό, η καθολική και ισότιμη διαδικτυακή πρόσβαση στην ψηφιακή μάθηση κρίθηκε ως απαραίτητη (Ma et al., 2021).

Παρατηρήθηκαν δυσκολίες στη γονική επίβλεψη των παιδιών που ανήκαν στις μικρότερες ηλικιακές ομάδες, ειδικά όταν εργάζονταν και οι δύο γονείς. Άλλη μία πρόκληση της διαδικτυακής εκμάθησης ήταν η αύξηση του χρόνου μπροστά από την οθόνη, πράγμα το οποίο ελλοχεύει αρκετούς κινδύνους, όπως η διαδικτυακή

εκμετάλλευση ή διαδικτυακό εκφοβισμό (Pokhrel & Chhetri, 2021). Τέλος, τα άτομα με ειδικές ανάγκες παραμερίστηκαν, αφού όσα προγράμματα προτάθηκαν (για παράδειγμα η Εκπαιδευτική Τηλεόραση) από την Ελληνική Κυβέρνηση αφορούσαν κυρίως ομοιογενή σχολεία (Mantzikos & Lappa, 2020).

Με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση οι εκπαιδευτικοί ήταν αρκετά περιορισμένοι στους τρόπους αξιολόγησης του μαθήματος αλλά και στην επίβλεψή του (Adedoyin & Soykan, 2020). Τέλος, λόγω της νέας κατάστασης, οι εκπαιδευτές έπρεπε να μετατρέψουν το διδακτικό υλικό σε ψηφιακή μορφή και αυτό έχει οικονομικό και χρονικό κόστος (Adedoyin & Soykan, 2020).

Είναι εμφανές ότι όλοι αυτοί οι μετασχηματισμοί στον τρόπο διδασκαλίας και παράδοσης των μαθημάτων μέσω των διαδικτυακών πλατφορμών, προσπάθησαν να μειώσουν την επιρροή από όσα διαδραματίζονταν κατά τη διάρκεια της πανδημίας και να εξασφαλίσουν την συνέχεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

2.2 Το διαδικτυακό μάθημα της μουσικής: η ψηφιακή τεχνολογία και η εξ αποστάσεως διδασκαλία

2.2.1 Η ψηφιακή τεχνολογία στο μάθημα της μουσικής

Η εξέλιξη της κοινωνίας και οι ανάγκες που είχαν δημιουργηθεί κατέστησαν απαραίτητη την ένταξη νέων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων διδασκαλίας και μάθησης. Μία από αυτές τις νέες μεταρρυθμίσεις στον τρόπο διδασκαλίας και μάθησης ήταν η μουσική εκπαίδευση μέσω της ψηφιακής τεχνολογίας (Kim, 2013). Μάλιστα, η ψηφιακή τεχνολογία υποστηρίζεται και χρηματοδοτείται από κρατικούς μηχανισμούς και από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό την ανάπτυξη της οικονομίας και της ζωής των πολιτών, αλλά και την εκμετάλλευσή της για μία καλύτερη εκπαιδευτική εμπειρία (Χρυσοστόμου, 2019). Η χρήση της τεχνολογίας στην τάξη θεωρείται αναγκαία για την απόκτηση γνώσεων και μετάδοση μηνυμάτων προς τους μαθητές (Au-Yong-Oliveira et al., 2018), και πιο συγκεκριμένα των μαθητών της χιλιετίας ή αλλιώς των ‘millenials’ ή «ψηφιακών ιθαγενών» (Χρυσοστόμου, 2019).

Αν και για την τεχνολογία αρχικά είχε δημιουργηθεί η άποψη ότι αποτελούσε απειλή για τον άνθρωπο, τελικά λειτούργησε ως βοηθός και διέσωσε τη μουσική «από έναν επονείδιστο θάνατο» (Χρυσοστόμου, 2019). Μεγάλη είναι η επίδρασή της στη

μουσική εκπαίδευση αφού με τη δημιουργία εφαρμογών έχει συμβάλει στη μουσική σύνθεση, στην επεξεργασία του ήχου με λεπτομερή τρόπο, του ρυθμού και του αρμονικού πλαισίου. Διακρίνονται θετικά στοιχεία στη μουσική σύνθεση και στη μουσικότητα, χωρίς να είναι απαραίτητες πολλές γνώσεις εκτέλεσης του μουσικού οργάνου ή του θεωρητικού πλαισίου της μουσικής από ένα άτομο (Ροντογιάννη, 2011· Χρυσοστόμου, 2019· Τριανταφυλλάκη, 2019). Παράλληλα, το νέο μαθησιακό περιβάλλον με την ένταξη της ψηφιακής τεχνολογίας στο μάθημα της μουσικής, δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές για έναν αυτοκατευθυνόμενο τρόπο της γνώσης και των ενεργειών τους. Οι ίδιοι οι μαθητές λαμβάνουν μόνοι τους κάποιες αποφάσεις όσον αφορά τις δημιουργικές μουσικές δραστηριότητες και ενισχύουν την ικανότητα της αυτομάθησης (Kim, 2013· Nart, 2016).

Αναφέρεται επίσης η θετική επίδραση των νέων τεχνολογιών στη δυνατότητα σύνδεσης και επαφής με άλλες σχολικές κοινότητες, στην αυτό-αξιολόγηση μέσω καταγραφών βίντεο και ήχου, στη διασταύρωση πληροφοριών μέσω του διαδικτύου και στην απόκτηση εμπειριών και γνώσεων μέσα από μουσικά εκπαιδευτικά βίντεο (Κοκκίδου, 2015).

Ο εκπαιδευτικός με την ένταξη της τεχνολογίας στο μάθημα της μουσικής έχει αποκτήσει τον ρόλο του καθοδηγητή βοηθώντας τους μαθητές να έχουν πρόσβαση στη γνώση και τις πληροφορίες και στη συνέχεια να τις διαχειρίζονται (Nart, 2016), έτσι καθηγητής και μαθητής, μαζί ηγούνται της τάξης (Kim, 2013). Οι νέες τεχνολογίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν καθ' όλη τη διάρκεια των δραστηριοτήτων στο μάθημα της μουσικής λειτουργώντας πάντα συμπληρωματικά χωρίς να σημαίνει ότι θα αντικαταστήσουν τον εκπαιδευτικό (Παναγιωτάκου & Παγγέ, 2015).

Καταλήγοντας γίνεται κατανοητό ότι η τεχνολογία παίζει σημαντικό ρόλο πέρα από την επικοινωνία των ατόμων και στον τρόπο μετάδοσης των γνώσεων σε τυπικά ή άτυπα εκπαιδευτικά πλαίσια. Αξιοσημείωτη είναι η αλλαγή του παραδοσιακού τρόπου διδασκαλίας σε ένα πιο μαθητοκεντρικό και με περισσότερη δράση. Οι μαθητές ή αλλιώς οι «ψηφιακοί ιθαγενείς» (Χρυσοστόμου, 2019) αν και διαθέτουν μεγάλη ευκολία στη χρήση των νέων τεχνολογιών χρειάζονται την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών.

2.2.2 Η εξ αποστάσεως διδασκαλία στο μάθημα της μουσικής

Η διαδικτυακή μουσική μάθηση ή αλλιώς η εξ αποστάσεως μουσική εκπαίδευση αποτελεί εξέλιξη στο πεδίο της τεχνολογίας. Η τεχνολογία χρησιμοποιείται τόσο στην παράδοση μαθημάτων με τον παραδοσιακό τρόπο όσο και με τον διαδικτυακό τρόπο (Johnson, 2021). Η μεικτή μάθηση (Blended Learning) είναι ο συνδυασμός αυτών των δύο, της διαδικτυακής μάθησης με την πρόσωπο με πρόσωπο (Αδαμοπούλου & Μυράλης, 2019· Κοκκίδου, 2015), η οποία δίνει περισσότερες ευκαιρίες για ανεξαρτησία και ενεργή μάθηση. Όσον αφορά την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί. Η Koutsoupidou (2014) την ορίζει ως Διαδικτυακή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση (Online Distance Education) κατά την οποία πραγματοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα με τη χρήση του διαδικτύου (Li et al., 2021).

Οι Βερβέρης και Αποστολής (2020) στην έρευνά τους παραθέτουν τρία μοντέλα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Η πρώτη μορφή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η αυτομάθηση, κατά την οποία ο μαθητής ορίζει ο ίδιος τον τρόπο και τον ρυθμό μάθησης, χωρίς να εμπλέκεται καθηγητής. Το επόμενο μοντέλο της ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης είναι ένα σύστημα ανατροφοδότησης εκπαιδευτικού ψηφιακού υλικού σε ηλεκτρονικές πλατφόρμες, στο οποίο οι μαθητές μπορούν να το χρησιμοποιήσουν και να το δουν όσες φορές επιθυμούν. Τέλος, στην περίπτωση με το μοντέλο της σύγχρονης εκπαίδευσης, η οποία είναι και η πιο αποτελεσματική, υπάρχει ταυτόχρονη επικοινωνία των μαθητών με τον καθηγητή (Βερβέρης & Αποστολής, 2020).

Κατά την μετάβαση από τις συμβατικές μεθόδους διδασκαλίας στην εξ αποστάσεως διδασκαλία της μουσικής εμφανίστηκαν δυσκολίες και πρακτικοί περιορισμοί ως προς τη διεξαγωγή του μαθήματος. Αρχικά, ο ψυχολογικός αντίκτυπος είναι εμφανής εξαιτίας της απώλειας της πραγματικής επαφής σε φυσικό χώρο και της μη αλληλεπίδρασης μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή, που κάνει τη διαχείριση της τάξης αναποτελεσματική (Riley, 2009). Για αυτό προτείνεται η δημιουργία ενός φιλικού διαδικτυακού περιβάλλοντος το οποίο θα φροντίζει για τις ψυχοκοινωνικές ανάγκες του σπουδαστή (Koutsoupidou, 2014).

Ο ελάχιστος αριθμός υπολογιστών ή ο ξεπερασμένος τεχνικός εξοπλισμός του κάθε σχολείου, τα οικονομικά προβλήματα, τα προβλήματα με τη συμβατότητα αλλά και με τη χαμηλή ταχύτητα του διαδικτύου αποτελούν κάποιους από τους τεχνολογικούς περιορισμούς στη μουσική εκπαίδευση. Επίσης, παρατηρείται ελλιπής τεχνολογική κατάρτιση των εκπαιδευτικών μουσικής και προκατάληψη. Αρκετοί χρησιμοποιούν

παλαιότερες μουσικές εφαρμογές, με τις οποίες νιώθουν περισσότερη σιγουριά κατά τη χρήση, κάτι που δημιουργεί ένα στάσιμο περιβάλλον και οδηγεί στην απομάκρυνση του μαθητικού πληθυσμού. Τέλος, η μείωση της προσοχής των μαθητών με τη πολύωρη χρήση της τεχνολογίας αποτελεί έναν ακόμη προβληματισμό (Gorgoretti, 2019· Ροντογιάννη, 2011· Χρυσοστόμου, 2019).

Η έλλειψη πρόσβασης σε κατάλληλες ψηφιακές συσκευές επηρεάζει αρνητικά τη μάθηση. Ένα καλύτερο εύρος ζώνης του δικτύου θα βοηθούσε στη διατήρηση της αποτελεσματικής σύγχρονης διαδικτυακής μάθησης (Li et al., 2021). Ειδικά στην περίπτωση του μαθήματος της μουσικής πολλοί μαθητές αρνούνται να ανοίξουν τις κάμερες και ο μεγάλος αριθμός των ατόμων σε μία διαδικτυακή τάξη αποτελεί εμπόδιο για την ομαλή διεξαγωγή ενός διαδικτυακού μαθήματος (Li et al., 2021). Τα προβλήματα ήχου και εικόνας, οι χρονικές καθυστερήσεις, η κακή σύνδεση του δικτύου και το παλαιωμένο λογισμικό λειτούργησαν αρνητικά ειδικά κατά τη διάρκεια μαθημάτων μουσικών οργάνων. Η διαφορά από τα θεωρητικά μαθήματα σε αντίθεση με τα πρακτικά είναι ότι διδάσκονται πολύ πιο εύκολα (Riley, 2009), γιατί δεν χρειάζεται η παρέμβαση του καθηγητή και η οπτική επαφή για τη σωστή στάση σώματος, την τοποθέτηση των χεριών και των δαχτύλων στο όργανο (Riley, 2009· Koutsoupidou, 2014).

Για ένα επιτυχημένο διαδικτυακό μάθημα, αρχικά, είναι απαραίτητη η καλή ποιότητα της ακουστικής και οπτικής αλληλεπίδρασης (Dye, 2015). Ο καθηγητής θα πρέπει να έχει ετοιμάσει διεξοδικά το μάθημα και να διαθέτει ευελιξία σε οτιδήποτε του τύχει (Riley, 2009). Με την κατάλληλη προετοιμασία σε συνδυασμό με τον σωστό τεχνικό εξοπλισμό και την υποστήριξη των σπουδαστών εξ αποστάσεως μπορεί να επιτευχθεί η διαδικτυακή διαδικασία και η εκμάθηση της μουσικής (Dye, 2015· Koutsoupidou, 2014· Riley, 2009). Το μέλλον της εξ αποστάσεως μουσικής εκπαίδευσης απαιτεί την αναβάθμιση της ταχύτητας του δικτύου και έτσι της καλύτερης απόδοσης των σύγχρονων τηλεδιασκέψεων, καλύτερα ενημερωμένους και τεχνικά εξοπλισμένους εκπαιδευτές (Koutsoupidou, 2014), οι οποίοι διαθέτοντας άνεση με την τεχνολογία θα μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τις τεχνικές ανησυχίες μαθητών ή άλλων δασκάλων και να διευκολύνουν την αλληλεπίδραση κατά τη διάρκεια του διαδικτυακού μαθήματος (Denis, 2016).

2.3 Η μουσική εκπαίδευση στην πανδημία Covid-19

2.3.1 Πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια μουσική εκπαίδευση

Παρατηρήθηκαν, μέσα από έρευνες (Kivi et al., 2021) πέντε στάδια προσαρμογής και διεξαγωγής εξ αποστάσεων μαθημάτων από την πλευρά των εκπαιδευτικών καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας. Στο αρχικό στάδιο των πρώτων ημερών του κλεισίματος των σχολείων, δεν πραγματοποιήθηκαν διαδικτυακά μαθήματα. Αυτό επηρέασε ψυχολογικά τους καθηγητές κάνοντάς τους να νιώθουν, μία αδυναμία και απελπισία. Το επόμενο στάδιο περιλάμβανε την επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, με την αποστολή ασκήσεων και βίντεο, ακολουθώντας έναν τρόπο ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης. Ύστερα, υιοθετήθηκε το μοντέλο της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τακτικές συναντήσεις σε πλατφόρμες τηλεδιάσκεψης, όπως είναι το Zoom, Skype, Webex, Google Meet κ.ά.

Στην Ελλάδα, για την δευτεροβάθμια εκπαίδευση επέλεξαν έναν μεικτό τρόπο σύγχρονης και ασύγχρονης τηλεδιάσκεψης, ενώ στις μεγαλύτερες τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης επέλεξαν τον σύγχρονο τρόπο και στις τρεις πρώτες τάξεις φάνηκε περισσότερο αποδοτική η ασύγχρονη διδασκαλία μουσικής. Η επιλογή του τρόπου διδασκαλίας βρισκόταν στην ευχέρεια κάθε καθηγητή. Στην επόμενη φάση, υιοθετήθηκε ένα υβριδικό μοντέλο εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με την σταδιακή επιστροφή των μαθητών στις φυσικές τάξεις διδασκαλίας και τέλος στο πέμπτο στάδιο όλα τα μαθήματα πραγματοποιούνταν δια ζώσης αλλά με αρκετούς περιορισμούς. Για παράδειγμα στα μουσικά σχολεία της Ελλάδας, το μάθημα των πνευστών οργάνων μπορούσε να διεξαχθεί μόνο σε εξωτερικό χώρο και όχι μέσα σε αίθουσες (Kivi et al., 2021).

Μέσα από τη ψηφιακή στροφή της μουσικής εκπαίδευσης αναδύθηκαν κάποια υλικοτεχνικά προβλήματα και ελλείψεις στα ελληνικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Ο τεχνικός εξοπλισμός είτε υπήρχε σε μικρό αριθμό, είτε ήταν αρκετά ξεπερασμένος και σε συνδυασμό με το αργό ίντερνετ, το μάθημα της μουσικής υποβιβάστηκε (Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2021· Medňanská & Strenáčiková, 2021). Ο συγχρονισμός του ήχου και της εικόνας αποτέλεσε σημείο προβληματισμού για τους εκπαιδευτικούς. Πολύ ψηλές ή χαμηλές συχνότητες ενός πνευστού οργάνου ή η χρήση του πεντάλ στο πιάνο, χάνονταν. Για αυτόν τον λόγο προχώρησαν στην καταγραφή των κομματιών σε βίντεο και έτσι οι καθηγητές

υιοθέτησαν έναν μεικτό τρόπο σύγχρονης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Άλλη μία πρόκληση του διαδικτυακού μαθήματος στα μουσικά σχολεία ήταν η τεχνική του οργάνου ειδικά σε αρχάριους μαθητές. Παρατηρήθηκε σε μαθητές μουσικών σχολείων, οι οποίοι βρίσκονταν σε πιο προχωρημένο στάδιο, ότι μειώθηκε η απόδοσή τους σε τεχνικά και εκφραστικά θέματα, και επιβαρύνθηκε ακόμη και η στάση του σώματος (Βερβέρης & Αποστολής, 2020).

Η διαδικτυακή εκπαίδευση απαιτεί μία πιο συστηματική προσέγγιση, καλό σχεδιασμό και εφαρμογή όλων αυτών. Σε μία κατάσταση έκτακτης ανάγκης δεν ήταν εύκολο να υλοποιηθεί κάτι τέτοιο και να προετοιμαστούν κατάλληλα οι εκπαιδευτικοί (Ma et al., 2021). Έτσι, λοιπόν, μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα, έπρεπε να συνηθίσουν τις νέες συνθήκες και να χρησιμοποιήσουν τις διαθέσιμες ηλεκτρονικές πλατφόρμες, γιατί δεν υπήρχε άλλη επιλογή. Μέσα από αυτή την κατάσταση κάποιοι αναγκάστηκαν να μάθουν να χρησιμοποιούν τα ηλεκτρονικά μέσα, ενώ άλλοι απέκτησαν περισσότερες δεξιότητες και γνώσεις από αυτές που ήδη διέθεταν (Spieker & Koren, 2021). Υπήρξε, όμως ένας μικρός αριθμός εκπαιδευτικών οι οποίοι δεν μπόρεσαν να προσαρμοστούν και να συμμετάσχουν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, για λόγους όπως ήταν η απουσία τεχνολογικών γνώσεων από πλευράς τους, είτε γιατί οι μαθητές τους δεν είχαν στο σπίτι το ατομικό τους όργανο (Βερβέρης & Αποστολής, 2020).

Οι εκπαιδευτικοί ήρθαν αντιμέτωποι με την πρόκληση ενός νέου μαθησιακού περιβάλλοντος και του τρόπου διδασκαλίας. Η χρήση της σύγχρονης και ασύγχρονης διδασκαλίας προσκόμισε στα χέρια των εκπαιδευτικών νέα εργαλεία για τη ψηφιακή μάθηση αλλά και τη διατήρηση της επικοινωνίας με τους μαθητές τους. Παράλληλα υπήρχαν φόβοι για την αλλοίωση του μαθήματος, αλλά και άγχος ως προς τις μακροπρόθεσμες συνέπειες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τη μείωση θέσεων εργασίας και αύξηση του ωραρίου. Επιπλέον, το μάθημα της μουσικής, το οποίο είναι κατεξοχήν ένα μάθημα που περιλαμβάνει δράση, χαρακτηρίστηκε «βουβό» από τους εκπαιδευτικούς (Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2021). Μία αρνητική πτυχή της εξ αποστάσεως διδασκαλίας ήταν η απλοποίηση του μαθήματος, αποφεύγοντας περίπλοκο μουσικό περιεχόμενο (Kivi et al., 2021). Τέλος, οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν συναισθήματα ματαιώσης και απογοήτευσης, βλέποντας τους μαθητές τους να απομακρύνονται από την εκπαιδευτική διαδικασία και να μην υπάρχει διάδραση. Η πολύωρη αναζήτηση νέων δημιουργικών δραστηριοτήτων με σκοπό την ενίσχυση του μαθήματος προκάλεσε την κόπωση των εκπαιδευτικών, μετατρέποντας την εξ

αποστάσεως διδασκαλία κουραστική τόσο ψυχικά όσο και νοητικά (Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2021· Kivi et al., 2021).

Δεν φαίνεται να ήταν όμως όλα όσα βίωσαν οι εκπαιδευτικοί αρνητικά. Αντίθετα, αυτή η νέα διδακτική συνθήκη εξέλιξε σε ποικίλα επίπεδα και τον τρόπο διδασκαλίας, αλλά και τον ίδιο τον εκπαιδευτικό. Οι εκπαιδευτικοί ανέπτυξαν την αυτό-αποτελεσματικότητά τους και την ικανότητα προσαρμογής. Επίσης, το άγνωστο περιβάλλον για κάποιους, της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης τους ώθησε να βρουν δημιουργικές λύσεις για την καλύτερη διεξαγωγή του μαθήματος και τέλος οργανώθηκαν δραστηριότητες και μαθήματα τα οποία περιλάμβαναν όλες τις τάξεις που δίδασκαν. Οι τεχνολογικές ελλείψεις περιορίσαν μέχρι ένα σημείο το μάθημα της μουσικής, αλλά οι εκπαιδευτικοί κατάφεραν να εξελίσσουν τις γνώσεις τους και μέσα από τα ψηφιακά εργαλεία που ανέπτυξαν έκαναν τη μάθηση πιο αποτελεσματική (Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2021). Γενικά, υπήρξε ευελιξία ως προς την οργάνωση του μαθήματος και μη χωροχρονικοί περιορισμοί. Νέο εκπαιδευτικό υλικό και νέοι τρόποι μάθησης υιοθετήθηκαν και η αυτό-αποτελεσματικότητα εκπαιδευτικών και μαθητών αυξήθηκε (Encarnação et al., 2021). Η συνέχιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας αν και επιτεύχθηκε μέσω του μοντέλου της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δεν μπόρεσε όμως να αντικαταστήσει «πλήρως τη δια ζώσης [μουσική] επικοινωνία, αυτό που βιώνεις και αισθάνεσαι εκεί» (Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2021: 3).

2.3.2 Τριτοβάθμια εκπαίδευση

Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα σε κάποιες χώρες του κόσμου όπως και στην Ελλάδα, επιδίωξαν τη συνέχιση των μαθημάτων μέσω της εξ αποστάσεως διδασκαλίας έκτακτης ανάγκης. Τα μαθήματα γίνονταν σύγχρονα ή ασύγχρονα χρησιμοποιώντας διάφορες διαδικτυακές πλατφόρμες (Zourna et al., 2021). Τα προβλήματα που αντιμετώπισαν με τις νέες τεχνολογίες ήταν παρόμοια με αυτά των άλλων εκπαιδευτικών δομών (Yildiz et al., 2021). Ακόμη, απογοήτευση προκάλεσε και το γεγονός της μη φυσικής και οπτικής επαφής, με αποτέλεσμα την έλλειψη αλληλεπίδρασης με τον καθηγητή ή το κοινό (Rucsanda et al., 2021).

Αναλυτικότερα, μελέτες έδειξαν ότι πολλοί φοιτητές μουσικής ζώντας μέσα σε μία τόση έντονη και στρεσογόνο περίοδο, απέκτησαν κάποια προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως διάχυτο άγχος, κατάθλιψη, αίσθημα μοναξιάς και μία γενικότερη μείωση της διάθεσης (Rosset et al., 2021). Οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητών και

σπουδαστών απέκτησαν νέες διαστάσεις και επανεξετάστηκαν, άλλοι ήρθαν πιο κοντά, ενώ σε άλλους δημιουργήθηκαν αμφιβολίες. Χαρακτηριστικό αυτών των σχέσεων ήταν η δυσκολία προσαρμογής και η αποδόμησή τους (Antonini Philippe, 2020).

Ένα άλλο μέρος της καθημερινότητάς τους που άλλαξε ήταν η πρακτική τους εξάσκηση, τόσο ατομικά αλλά και στο χώρο του πανεπιστημίου (Rosset et al., 2021). Η πρακτική εξάσκηση των φοιτητών είναι η πιο σημαντική και ουσιαστική μουσική δραστηριότητα. Τα διαδικτυακά μαθήματα και η ποιότητά τους ήταν χαμηλότερη σε σχέση με αυτήν που γνώριζαν έως τότε. Ο καθηγητής ήταν δύσκολο να παρέμβει σε τεχνικά ζητήματα και θέματα μουσικότητας (Rosset et al., 2021). Σύμφωνα με έρευνες (Rosset et al., 2021· Nusseck & Spahn, 2021) οι ώρες εξάσκησης επηρεάστηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας και σε κάποιους είχε αρνητικό πρόσημο. Αυτό μπορεί να οφειλόταν σε προβλήματα συγκέντρωσης και στον νέο τρόπο διδασκαλίας, σε ψυχικές ανησυχίες, στη ματαίωση παραστάσεων, αλλά και στην έλλειψη αυτοπεποίθησης και κινήτρων.

Για τις πρόβες των συνόλων της μπάντας, της ορχήστρας, της χορωδίας και της μουσικής δωματίου ίσχυε ό,τι και στα άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα, στα οποία ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθούν πρόβες (Rosset et al., 2021· Schiavio et al., 2021· Βερβέρης, 2020). Παρατηρήθηκε, βέβαια, ότι κατά τη διάρκεια της πανδημίας μειώθηκε το αίσθημα της κοινότητας συγκριτικά με προηγούμενες περιόδους (Cumberland, 2021). Αξίζει να σημειωθεί πόσο σημαντική είναι η έννοια του συνόλου, το αίσθημα να ανήκει κάποιος σε αυτό. Η μοναξιά ήταν μία από τις προκλήσεις των περιοριστικών μέτρων που λήφθηκαν. Οι μουσικοί δρουν κάτω από πίεση και ανταγωνισμό και αυτό απαιτεί την εμπλοκή τους μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Ξαφνικά, όλα όσα ήταν δεδομένα, όπως οι πρόβες, οι διαγωνισμοί, τα ρεσιτάλ και οι συναυλίες, εν τέλει δεν μπορούσαν να πραγματοποιηθούν (Antonini Philippe et al., 2020).

Με δεδομένα όλα τα παραπάνω γίνεται κατανοητό πως η ζωή των φοιτητών μουσικής άλλαξε σε μεγάλο βαθμό. Τα γενικότερα προβλήματα της καθημερινότητας, οι ιδρυματικές αλλαγές στον τρόπο διεξαγωγής μαθημάτων, όπως και η απουσία αλληλεπίδρασης και κοινωνικοποίησης με τους καθηγητές ή τους συνομηλίκους ήταν θέματα που απασχόλησαν την επιστημονική ερευνητική κοινότητα. Τέλος, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, όλα όσα χαρακτήριζαν τη ζωή ενός μουσικού, όπως ήταν οι συναυλίες, οι διαγωνισμοί ή διάφορες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις άλλαξαν εντελώς ως προς τον τρόπο πραγματοποίησης τους ή σε άλλες περιπτώσεις αναβλήθηκαν.

2.3.3 Ωδεία

Οι περιορισμοί που επιβλήθηκαν σε όλους τους κρατικούς μηχανισμούς, επηρέασαν εκτός από τις σχολικές μονάδες, και τα Ωδεία. Για την διεξαγωγή των μαθημάτων, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αναγκάστηκαν να προχωρήσουν σε εκπαιδευτικές ρυθμίσεις και να αναπτύξουν νέους τρόπους για τη διδασκαλία της μουσικής με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών.

Το μάθημα της μουσικής στα Ωδεία έγινε με δύο τρόπους, είτε σύγχρονα είτε ασύγχρονα. Και οι δύο πρακτικές έδωσαν το έναυσμα για την αναζήτηση νέων δημιουργικών παιδαγωγικών μουσικών εργαλείων. Καθώς η δημιουργικότητα αποτελεί μία από τις σημαντικότερες διαστάσεις της μουσικής, οι ομαδικές δραστηριότητες που βασίζονται στην αλληλεπίδραση μεταξύ των συμμετεχόντων, συνήθως έχουν μία δημιουργική χροιά. Διαπιστώθηκε, όμως, ότι μία από τις επιπτώσεις των διαδικτυακών μαθημάτων ήταν η απουσία αλληλεπίδρασης μεταξύ όλων των μαθητών και το αίσθημα της ομάδας. Η ανταλλαγή απόψεων και η κριτική σκέψη των μαθητών είναι σημαντικές και προσδίδουν στην εκπαιδευτική διαδικασία εποικοδομητικό χαρακτήρα (Schiavio et al., 2021).

Η εξ αποστάσεως διδακτική συνθήκη περιόρισε το αίσθημα της συλλογικής μουσικής δημιουργίας, λόγω των τεχνολογικών αδυναμιών, με αποτέλεσμα τα μαθήματα των μουσικών συνόλων να απουσιάζουν (Schiavio et al., 2021). Παρατηρήθηκε ότι ήταν ο τομέας στον οποίο επιβλήθηκαν οι περισσότερες τροποποιήσεις και έπρεπε να βρεθούν λύσεις. Η πιο συνηθισμένη και κοινή σε πολλές χώρες εκπαιδευτική μουσική προσέγγιση ήταν το μοντάζ πολλών βίντεο, τα οποία στο τέλος δημιουργούσαν ένα «διαφορετικό» μουσικό σύνολο. Σε άλλα ωδεία εστιάζοντας σε έναν ετεροαξιολογητικό χαρακτήρα, οι καθηγητές προέτρεπαν τους μαθητές, λόγω αδυναμίας σύμπραξης, να ακούν ο ένας τον άλλον και να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Ως επί το πλείστον, όμως, όπως έγινε και στα μουσικά σχολεία (Βερβέρης & Αποστολής, 2020), έτσι και στα ωδεία τα μουσικά σύνολα διακόπηκαν. Τα προβλήματα ήχου, συγχρονισμού και ποιότητας του τεχνολογικού εξοπλισμού κατέστησαν αδύνατη την πραγματοποίηση αυτού του μαθήματος (Calderón-Garrido et al., 2021).

Στο πλαίσιο των μαθημάτων του ατομικού οργάνου, ο έλεγχος της σωστής στάσης του σώματος, η τεχνική της αναπνοής με τη λειτουργία του διαφράγματος στην περίπτωση που κάποιος έπαιζε πνευστό όργανο ή ήταν σπουδαστής μονωδίας, η ερμηνεία και η μουσικότητα ή η τεχνική στο όργανο μέσα από ασκήσεις ήταν πολύ

δύσκολο να ελεγχθούν στη διαδικτυακή διαδικασία ασύγχρονης ή σύγχρονης τάξης (Sakin, 2021). Αυτή η περίοδος με την τηλεεκπαίδευση δεν ήταν κατάλληλη για μαθητές που ξεκινούσαν για πρώτη φορά μουσική, ενώ σημαντικό ρόλο έπαιζε η απουσία μουσικών οργάνων στο σπίτι (Sakin, 2021). Για το αρχικό στάδιο της κατάρτισης ενός μουσικού οργάνου είναι αναγκαία η ζωντανή παρουσία του καθηγητή. Οι εκπαιδευτικοί εξέφρασαν τις ανησυχίες αναφορικά με το να μην είναι σε θέση να είναι με τους μαθητές και να τους δείξουν πώς να χρησιμοποιήσουν το σώμα τους. Επομένως, η απουσία της γλώσσας του σώματος και των κινήσεων έκανε δυσκίνητο το μάθημα της μουσικής. Εμφανής ήταν η απουσία μαθητών, ειδικά στις αρχές της πανδημίας, από τα μαθήματα μουσικής, οι οποίοι προφασίζονταν ελλείψεις στις τεχνικές εγκαταστάσεις (Okay, 2021). Για όλους αυτούς τους λόγους, οι βασικές αρχές της εκμάθησης οργάνων κλονίστηκαν και υπήρχαν σημαντικά προβλήματα στην εκπαιδευτική διαδικασία της εξ αποστάσεως διδασκαλίας σε σύγκριση με την εκπαίδευση πρόσωπο με πρόσωπο (Okay, 2021).

Ακόμη, εντοπίστηκαν οργανωτικά προβλήματα αφού η πανδημία βρήκε αρκετούς μαθητές και καθηγητές απροετοίμαστους τόσο σε γνώσεις που διέθεταν για τα νέα τεχνολογικά μέσα, όσο και σε ηλεκτρονικές συσκευές (Schiavio et al., 2021). Μέσα από έρευνες (Schiavio et al., 2021 · Okay, 2021 · Sakin, 2021) εντοπίστηκαν τεχνικά θέματα, όπως το λογισμικό υπολογιστών, η φτωχή ποιότητα ήχου και η ανεπάρκεια σε τεχνολογικό εξοπλισμό, μηχανήματα καταγραφής ήχου, κάμερες, μικρόφωνα, κάρτες ήχου κ.α. Επίσης, σημαντική ήταν η απουσία γρήγορης σύνδεσης του διαδικτύου. Η έντονη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας και η αφιέρωση αρκετού χρόνου μπροστά σε μία οθόνη δημιούργησε ένα αίσθημα κόπωσης σε όσους συμμετείχαν (Okay, 2021). Η παράταση της ώρας του μαθήματος, ο περιορισμός σε μία οθόνη υπολογιστή, η διατήρηση της προσοχής του μαθητή και η δυσκολία στην περιγραφή ενός πρακτικού μέρους του μαθήματος αντί για άμεσο παίξιμο στο όργανο (Okay, 2021), όπως και η κούραση των ματιών (Sakin, 2021) αποτέλεσαν κάποιους από τους λόγους που έκαναν το διαδικτυακό μάθημα κουραστικό.

Πολλοί καθηγητές δυσκολεύτηκαν στο να συνηθίσουν τη νέα πραγματικότητα και να ακολουθήσουν τον νέο τρόπο διδασκαλίας σε μία περίοδο κρίσης που απαιτούσε έκτακτα μέτρα (Schiavio et al., 2021). Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών που ήταν σε θέση να συνεχίσουν να εργάζονται, αναζήτησαν μια διαδικτυακή εφαρμογή που να τους ταιριάζει περισσότερο και την οποία ήδη χρησιμοποιούσαν (Calderón-Garrido et al., 2021). Οι ελλείψεις που παρουσιάστηκαν σε τεχνολογικά βοηθήματα απείλησαν να

υποβαθμίσουν το μάθημα της μουσικής και ήταν απαραίτητες για τη βελτίωση της ποιότητας του μαθήματος. Όλα αυτά λειτούργησαν ανασταλτικά, επιβαρύνοντας το κλίμα για αμοιβαία επικοινωνία και ανατροφοδότηση (Schiavio et al., 2021).

Ωστόσο, από έρευνες φάνηκαν και τα θετικά αποτελέσματα της εξ αποστάσεως διδασκαλίας (Sakin, 2021· Schiavio et al., 2021). Ως προς την οργάνωση η διδασκαλία ήταν πιο παραγωγική και εστιασμένη, αφού και οι δύο πλευρές έδιναν μεγάλη προσοχή σε λεπτομέρειες. Εξοικονομήθηκε αρκετός χρόνος αφού δεν ήταν απαραίτητες οι μετακινήσεις. Οι καθηγητές ανακάλυψαν δημιουργικές λύσεις για μία καλύτερη εκπαιδευτική εμπειρία και οι σπουδαστές είχαν την ευκαιρία να προγραμματίσουν καλύτερα τα μελλοντικά τους σχέδια. Η ξαφνική στροφή από τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ήταν λογικό να επιφέρει συναισθηματικές αλλαγές, όπως ήταν η διατάραξη των κινήτρων που είχαν τόσο οι μαθητές, αλλά και οι καθηγητές πολλές φορές λόγω της απροθυμίας του μαθητή και της μη παρακολούθησης του μαθήματος (Okay, 2021). Παρόλα αυτά, οι στόχοι των μαθητών απέκτησαν έναν πιο μακροπρόθεσμο χαρακτήρα και έτσι επιτεύχθηκε η διατήρηση του κινήτρου (Schiavio et al., 2021).

Ακόμη, παρατηρήθηκε βελτίωση στην απόδοσή τους, γιατί μέσω των ηλεκτρονικών διαδικασιών που ακολουθούσαν, μπόρεσαν να ακούσουν τον εαυτό τους και να αναζητήσουν δημιουργικές λύσεις. Για αρκετούς μαθητές το διαδικτυακό μάθημα αποτέλεσε ένα βοήθημα ως προς την εμφάνισή τους σε μία συναυλία ή σε έναν διαγωνισμό. Βέβαια αυτό δεν ίσχυε για όλους καθώς κάποιοι είχαν ανάγκη τη σκηνική παρουσία και την αλληλεπίδρασή τους με το κοινό (Schiavio et al., 2021).

Όσον αφορά την αξιολόγηση του ατομικού μουσικού οργάνου, πολλοί καθηγητές είχαν ως κριτήριο την στάση και τη συμπεριφορά των μαθητών τους στην νέα κατάσταση που επικρατούσε, καθώς και την ικανότητα προσαρμογής τους. Δεν επικεντρώθηκαν τόσο στις γνώσεις που θα έπρεπε να κατακτήσουν, αλλά στις αξίες. Σε γενικές γραμμές πολλοί ήταν αυτοί που ακολούθησαν μία πιο εξατομικευμένη προσέγγιση και αξιολόγηση των μαθητών τους, σύμφωνα με τις δυνατότητες και τη συναισθηματική κατάσταση που διατηρούσαν αυτή τη δύσκολη περίοδο. Από την άλλη πλευρά υπήρξαν και οι καθηγητές που βαθμολόγησαν τους μαθητές τους μέσα από την ύλη και τα μουσικά έργα του προγράμματος σπουδών. Για την αξιολόγηση του θεωρητικού μέρους της μουσικής, οι περισσότεροι καθηγητές βασίστηκαν στη συμμετοχή που είχαν οι σπουδαστές μέσω των εργασιών, αλλά και στον συμψηφισμό

βαθμών που είχαν ληφθεί πριν την καραντίνα και αυτών που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του αποκλεισμού (Calderón-Garrido et al., 2021).

Συνοψίζοντας, λοιπόν, η εξ αποστάσεως διδασκαλία στα Ωδεία αντιμετώπισε ποικίλες προκλήσεις. Τα τεχνικά ζητήματα είχαν κύριο ρόλο, δεν έλειψαν τα προβλήματα και από την πλευρά των μαθητών αλλά και των καθηγητών. Η έλλειψη φυσικής επαφής και η διακοπή της κοινωνικοποίησης ήταν αναπόφευκτα κατά τη διάρκεια του κοινωνικού αποκλεισμού λόγω της πανδημίας. Η πρόοδος των μαθητών και των καθηγητών, όσον αφορά τα μαθήματα και την επαγγελματική τους πορεία αντίστοιχα, καθυστέρησε. Παρά τις δυσκολίες όμως, οι καθηγητές βρήκαν ορισμένες λύσεις για να καλύψουν όσα κενά δημιουργήθηκαν και έγινε αντιληπτό ότι μέσα από ορισμένα τεχνολογικά βοηθήματα είναι δυνατό η τεχνολογία και η μουσική να συμβιώσουν και να έχουν θετικά αποτελέσματα.

2.4 Προσαρμογές στις διαπροσωπικές σχέσεις μαθητών και καθηγητών στη μουσική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας

Η συμπεριφορά ενός ατόμου εξαρτάται άμεσα από τις στενές και δυνατές σχέσεις που έχει με το περιβάλλον του. Έτσι και η σχέση μεταξύ δασκάλου και μαθητή βασίζεται στις καθημερινές διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις μέσα στην τάξη (Pennings et al., 2018). Η κοινωνική και συναισθηματική σύνδεση των εκπαιδευτικών με τους μαθητές παρέχει μια συναισθηματικά υποστηρικτική τάξη, διαμορφώνει στενές σχέσεις με τους μαθητές και ενισχύει την κοινωνικο-συναισθηματική ικανότητα των εκπαιδευομένων, τους συναισθηματικούς περιορισμούς και τα δυνατά τους σημεία και τον τρόπο που τα συναισθήματα μπορούν να επηρεάσουν τους άλλους (Bruin, 2021).

Η επικοινωνία αποτελεί ένα από τα πιο ουσιώδη στοιχεία για τη δημιουργία μίας καλής διαπροσωπικής σχέσης (Antonini Philippe et al., 2020) και η ποιότητα αυτής και των αλληλεπιδράσεων μαθητή – δασκάλου είναι σημαντικοί παράγοντες για την ανάπτυξη των κοινωνικών και συναισθηματικών λειτουργιών των μαθητών. Η αίσθηση σταθερότητας που προσφέρεται στον μαθητή και η συνεχής σχέση με τον εκπαιδευτικό βοηθάει στην ανάπτυξη μίας πιο εμπλουτισμένης μάθησης. Οι δεσμοί που δημιουργούνται αλληλοεξαρτώνται, αλληλοεπιδρούν, δημιουργούν κοινές εμπειρίες και επηρεάζουν σημαντικά την επιτυχία και την αποτελεσματικότητα της μάθησης (Bruin, 2021).

Η ανάπτυξη μίας ουσιαστικής σχέσης ανάμεσα στον καθηγητή και στον μαθητή αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την ενίσχυση της δεξιοτεχνίας και της ερμηνευτικής του οργάνου. Η θετική στάση, το ταυτόχρονο παίξιμο του μουσικού οργάνου όπως και η ενεργητικότητα του καθηγητή κατά τη διάρκεια του μαθήματος συμβάλουν στην διατήρηση του κινήτρου και στην πολύ καλή απόδοση του μαθητή. Η επικοινωνία αποτελεί ένα από τα πιο ουσιαστικά πράγματα για τη δημιουργία μίας καλής διαπροσωπικής σχέσης (Antonini Philippe et al., 2020).

2.4.1 Προσαρμογή των διαπροσωπικών σχέσεων στη μουσική εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της πανδημίας

Μία από τις βασικότερες ανάγκες του ατόμου, λοιπόν, είναι η αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα μέλη στην κοινωνία και η αίσθηση του κοινωνικού «ανήκειν». Έτσι, και για τους μουσικούς η συνύπαρξη σε μουσικά σύνολα και γενικότερα σε διάφορα μουσικά περιβάλλοντα αποτελεί θεμελιώδη ανάγκη για την ανάπτυξη όχι μόνο της κοινωνικής τους ταυτότητας, αλλά και της μουσικής τους ταυτότητας. Σε καταστάσεις, όπως αυτή του κοινωνικού αποκλεισμού από κάθε δραστηριότητα εξαιτίας της πανδημίας Covid-19, ήταν επόμενο να εμφανιστούν συνέπειες τόσο σε σωματικό όσο και σε ψυχικό επίπεδο. Μαθητές και καθηγητές αντιμετώπισαν αρκετές προκλήσεις στις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας, αλλά και στη μεταξύ τους σχέση, εξαιτίας της κοινωνικής αποστασιοποίησης και των γενικών μέτρων περιορισμού (Antonini Philippe et al., 2020). Η περιορισμένη πρόσβαση στο διαδίκτυο, ο ανεπαρκής τεχνολογικός εξοπλισμός και όσες άλλες ελλείψεις υπήρχαν δεν ήταν οι μόνοι παράγοντες που δυσχεραίναν το διαδικτυακό περιβάλλον της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Carrillo & Flores, 2020).

Μέσα από έρευνες που πραγματοποιήθηκαν παρατηρήθηκε ότι οι σχέσεις μεταξύ των μαθητών και των καθηγητών είτε προσαρμόστηκαν θετικά στη νέα κατάσταση είτε αναδιοργανώθηκαν ή αποσταθεροποιήθηκαν εντελώς (Antonini Philippe et al., 2020). Αναλυτικότερα, η κοινωνική αποστασιοποίηση συνέβαλε στην ενίσχυση των δεσμών μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών (Güsewell & Terrien, 2021). Κάποιοι καθηγητές, ακόμη και μέσα από την ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση επιδίωξαν και εν τέλει απέκτησαν περισσότερη επαφή και στενότερους δεσμούς με τους μαθητές τους σε σχέση με την περίοδο πριν του κοινωνικού αποκλεισμού (Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer, 2021· Güsewell & Terrien, 2021).

Ακόμη, μαθητές και καθηγητές ανακάλυψαν μία νέα μορφή της σχέσης, η οποία προσαρμόστηκε μέσα από τις νέες διδακτικές μεθόδους που υιοθετήθηκαν και ήταν κατάλληλα προσαρμοσμένη στον μαθητή (Antonini Philippe et al., 2020). Η διαλογική και η μαθητοκεντρική προσέγγιση ήταν αυτές οι οποίες προτεινόταν και που βοήθησαν σημαντικά το μάθημα να αποκτήσει νόημα. Η διαλογική διδακτική πρακτική καλλιεργεί «υποστηρικτικές αλληλεπιδράσεις» εκπαιδευτικού και μαθητή, καλή σχέση ανάμεσά τους και ένα οργανωμένο περιβάλλον μάθησης. Έτσι, αρκετοί καθηγητές δεν επικεντρώθηκαν μόνο στην επίδειξη του τρόπου με τον οποίο θα κρατήσουν το όργανο για παράδειγμα, αλλά προσέγγισαν το μάθημα πιο στοχαστικά και ενεργά (Bruin, 2021).

Σημαντικό ρόλο σε αυτό είχε και η αυτοπεποίθηση που διέθετε ο εκπαιδευτικός, όπως και η καλή επικοινωνία με τον μαθητή. Έτσι, η προσαρμοστικότητα σε τεχνικά προβλήματα, η παροχή κινήτρων, η ενθάρρυνση του μαθητή, ο αμοιβαίος σεβασμός και η ανοιχτή ειλικρινής συζήτηση (Bruin, 2021), σε συνδυασμό με τη συχνή ανατροφοδότηση βοήθησαν στη διατήρηση της σχέσης που είτε είχαν ήδη από πριν ή την αναδιαμόρφωσαν προσαρμόζοντάς την στις νέες συνθήκες (Antonini Philippe et al., 2020). Το διαδικτυακό περιβάλλον που ανέπτυξαν οι καθηγητές ήταν με τέτοιο τρόπο προσαρμοσμένο που οι μαθητές μπορούσαν να εκφραστούν ελεύθερα. Τέλος, η συναισθηματική υποστήριξη που προσέφερε ο εκπαιδευτικός προς τους μαθητές και η οργάνωση του μαθήματος, ήταν αρκετά επωφελής και εν τέλει προκάλεσε την αποτελεσματική συμμετοχή των μαθητών (de Bruin, 2021).

Από την άλλη πλευρά, οι καθηγητές και οι μαθητές έχοντας να αντιμετωπίσουν μία τόσο διαφορετική κατάσταση και σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, δεν μπόρεσαν να προσαρμόσουν πλήρως στα νέα δεδομένα τις διαπροσωπικές τους σχέσεις, με κάποιες από αυτές να διαλύονται (Antonini Philippe et al., 2020). Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση επηρέασε αρνητικά την ποιότητα της εκπαίδευσης και την επίτευξη των μαθητικών στόχων. Η συμμετοχή των μαθητών και τα κίνητρά τους μειώθηκαν, καθώς και η ποιότητα της σχέσης μεταξύ των καθηγητών και των μαθητών (Güsewell & Terrien, 2021). Η αβεβαιότητα της νέας κατάστασης δημιούργησε ένα αγχωτικό περιβάλλον για τους εκπαιδευτικούς, απειλώντας θεσμούς, όπως το σχολείο και τις κοινωνικές σχέσεις των καθηγητών και των μαθητών (Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer, 2021). Εκφράστηκε μία αίσθηση χαμηλής ευημερίας και έντονες ανησυχίες για τις αρνητικές επιδράσεις της πανδημίας στη διδασκαλία και στη μάθηση των μαθητών. Για τους ίδιους λόγους, παρατηρήθηκε ότι ένα μεγάλο ποσοστό καθηγητών μουσικής υπέφερε από ήπια έως σοβαρά συμπτώματα κατάθλιψης και αυτό είχε

αντίκτυπο στη διδακτική αποτελεσματικότητα κατά την εξ αποστάσεως διδακτική συνθήκη (Miksza et al., 2021).

Κάποιοι εκπαιδευτικοί άλλαξαν τη στάση τους προς τους μαθητές και απομακρύνθηκαν, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει επικοινωνία μεταξύ τους, οδηγώντας τους μαθητές να δρουν πιο αυτόνομα (Antonini Philippe et al., 2020). Οι αρνητικές συναισθηματικές εμπειρίες των καθηγητών μπορούσαν να δικαιολογηθούν από προβλήματα υγείας που δημιουργήθηκαν από την πολύωρη εργασία στον υπολογιστή, τις αγχωτικές διαταραχές και από την απώλεια αίσθησης του χρόνου (Güsewell & Terrien, 2021). Επίσης, αν και πρωταρχικός στόχος ήταν η διατήρηση της επαφής με τους μαθητές, εξαιτίας της αναμενόμενης απομάκρυνσης από το φυσικό περιβάλλον (Güsewell & Terrien, 2021), δημιουργήθηκαν πολλές αμφιβολίες στους μαθητές για τις ικανότητές τους στο όργανο (Antonini Philippe et al., 2020). Τέλος, ως αποτέλεσμα όλων αυτών και της αδυναμίας δημιουργίας ενός δεσμού οι μαθητές οδηγήθηκαν σε ψυχολογική φθορά και στην ανάπτυξη ενός συναισθήματος όπως ήταν η παραίτηση (Antonini Philippe et al., 2020).

Παρά, την απροθυμία των μαθητών για συμμετοχή (Koner et al., 2022), την κακή ψυχολογική κατάσταση των καθηγητών και τις ελλείψεις γενικά, παρατηρήθηκε ότι κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών μαθημάτων οι μαθητές απέκτησαν την ικανότητα να διαπραγματεύονται καλύτερα με τους καθηγητές τους, απέκτησαν μία πιο στοχαστική και κριτική ματιά, καθώς και περισσότερη ανεξαρτησία. Η σχέση μεταξύ καθηγητή και μαθητή απέκτησε ένα αλληλοβοηθητικό χαρακτήρα και ο ένας καθοδηγούσε τον άλλον. Με τη χρήση μαθητοκεντρικών και συνεργατικών τρόπων, επετεύχθη η ικανότητα του μαθητή για την εκπλήρωση των στόχων του. Η καθοδηγητική, ενθαρρυντική και συμβουλευτική στάση του καθηγητή απέναντι στον μαθητή επέδρασε θετικά στην ανάπτυξη της αγάπης για το όργανο, της κοινωνικής σταθερότητας, της συναισθηματικής ικανότητας και της αυτοκατευθυνόμενης μάθησης (Bruin, 2021).

3. Μεθοδολογία

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της διδακτικής και μαθησιακής συνθήκης σε καθηγητές και μαθητές πιάνου που δραστηριοποιούνταν σε ωδεία της χώρας την περίοδο του υποχρεωτικού εγκλεισμού λόγω της πανδημίας (Μάρτιος 2020

– Μάιος 2021), αλλά και γενικότερα η συνθήκη της εξ αποστάσεως διαδικασίας. Η μελέτη επιχειρεί να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα: (α) πώς βίωσαν οι καθηγητές την εξ αποστάσεως διδασκαλία του μουσικού οργάνου, (β) πώς βίωσαν οι μαθητές την εξ αποστάσεως διδασκαλία του μουσικού οργάνου και (γ) πώς αποτυπώνονται οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητών και μαθητών.

3.1 Το είδος της έρευνας

Για το ερευνητικό μέρος της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ποιοτική μεθοδολογία. Σύμφωνα με τους Ίσαρη και Πουρκό (2015) ένας από τους λόγους προσφυγής στην ποιοτική έρευνα είναι η εις βάθος διερεύνηση, μελέτη και κατανόηση των επιμέρους διαστάσεων ενός φαινομένου, όπως στη συγκεκριμένη περίπτωση της εξ αποστάσεως μουσικής εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Ο ερευνητής μέσω των ποιοτικών μεθόδων έρευνας έχει τη δυνατότητα να προσεγγίσει τα βιώματα των συμμετεχόντων σε μεγαλύτερο βάθος. Πιο συγκεκριμένα ακολουθήθηκε η μελέτη περίπτωσης, κατά την οποία μελετήθηκαν εις βάθος και λεπτομερώς τα λεγόμενα και τα βιώματα των μαθητών και των καθηγητών.

3.2 Το δείγμα της έρευνας

Στη παρούσα έρευνα εφαρμόζεται η στρατηγική της σκόπιμης δειγματοληψίας ή δειγματοληψίας κατά κρίση, κατά την οποία με βάση την κρίση του ερευνητή, επιλέγεται το πιο χρήσιμο ή αντιπροσωπευτικό δείγμα μονάδων το οποίο θα εξυπηρετήσει καλύτερα τους σκοπούς της έρευνας (Babbie, 2011· Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν άλλες τρεις στρατηγικές που εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία της σκόπιμης δειγματοληψίας. Χρησιμοποιήθηκε η δειγματοληψία χιονοστιβάδας, κατά την οποία κάθε άτομο που συμμετέχει στις συνεντεύξεις καλείται να προτείνει και άλλους ανθρώπους να συμμετάσχουν στην έρευνα. Στην παρούσα έρευνα μέσα από τη βοήθεια των καθηγητών έγιναν κάποιες προτάσεις για συγκεκριμένους μαθητές και έτσι επιλέχθηκαν και συμμετείχαν εν τέλει στη διαδικασία. Επίσης, εφαρμόστηκε η δειγματοληψία κριτηρίου σύμφωνα με την οποία ο ερευνητής επιλέγει τις μονάδες παρατήρησης με βάση κάποιο συγκεκριμένο

κριτήριο. Αναλυτικότερα, σε αυτήν την έρευνα το βασικό κριτήριο ήταν οι καθηγητές που επιλέχθηκαν να έχουν συνεχίσει τη διδασκαλία τους με το ωδείο κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Τέλος, επειδή η ερευνήτρια επέλεξε το ωδείο στο οποίο δραστηριοποιείται η ίδια, με σκοπό να μπορέσει να βρει συμμετέχοντες, έγινε και χρήση της στρατηγικής της δειγματοληψίας ευκολίας. Σε αυτήν την περίπτωση επιλέγονται άτομα ή/και δομές οι οποίες είναι εύκολα διαθέσιμες και προσβάσιμες (Ισαρη & Πουρκό, 2015).

Στη συγκεκριμένη έρευνα από τα τρία ωδεία στην Ελλάδα που επιλέχθηκαν, έλαβαν μέρος 6 καθηγητές, δύο άτομα από κάθε ωδείο και ήταν γυναίκες και άντρες. Από αυτούς διερευνήθηκε η διδακτική συνθήκη της εξ αποστάσεως διαδικασίας μάθησης στα μαθήματα πιάνου. Ακόμη, συμμετείχαν 8 μαθητές, οι οποίοι έλαβαν μέρος σε εξ αποστάσεως μαθήματα πιάνου και βασικό κριτήριο ήταν η ηλικία τους που κυμαινόταν από 12 έως 20 ετών. Οι περισσότεροι μαθητές βρίσκονταν στο επίπεδο της Μέσης, λίγοι ήταν εκείνοι που βρίσκονταν σε επίπεδο Κατωτέρας και Ανωτέρας, και όλοι διδάσκονταν πιάνο τουλάχιστον εδώ και έξι χρόνια. Στο σύνολο, 14 άτομα περιέγραψαν την εμπειρία τους με την εξ αποστάσεως συνθήκη εκπαίδευσης του μουσικού οργάνου του πιάνου.

3.3 Εργαλεία συλλογής δεδομένων

Για τη συλλογή ποιοτικών ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική συνέντευξη σε βάθος (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Στην παρούσα έρευνα ο τύπος της συνέντευξης που χρησιμοποιήθηκε με σκοπό την παραγωγή ερευνητικού υλικού ήταν η «ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος» βασισμένη σε ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Σύμφωνα με τους Ισαρη και Πουρκό (2015), κάποιες προκαθορισμένες ερωτήσεις λειτουργούν ως οδηγοί και προσδίδουν μία ευελιξία στον ερευνητή, με στόχο την εμβάθυνση σε θέματα με κατάλληλους συνεντευξιαζόμενους.

3.4 Επεξεργασία και ανάλυση δεδομένων

Για την ανάλυση και την επεξεργασία των δεδομένων της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκε η διαδικασία της θεματικής ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση

συνίσταται στη «συστηματική αναγνώριση, οργάνωση και κατανόηση επαναλαμβανόμενων μοτίβων νοήματος εντός ενός συνόλου δεδομένων» μέσα από τα οποία «ο/η ερευνητής/τρια αποκτά γνωστική πρόσβαση σε συλλογικούς τρόπους νοηματοδότησης και εμπειρίες» (Τσιώλης, 2018). Επίσης, είναι μία μέθοδος «εντοπισμού, περιγραφής, αναφοράς και ‘θεματοποίησης’ επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων, δηλαδή ‘θεμάτων’, τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα» (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 116-117).

Για τη διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης προτείνονται έξι συγκεκριμένα βήματα (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 117-119):

1. Εξοικείωση με τα δεδομένα
2. Κωδικοποίηση
3. Αναζήτηση των θεμάτων
4. Επανεξέταση των θεμάτων
5. Ορισμός και ονομασία θεμάτων
6. Έκθεση των δεδομένων – συγγραφή ευρημάτων

Αφού εξοικειωθεί ο ερευνητής μέσα από αρκετές αναγνώσεις με τα δεδομένα της έρευνας, καταγράφει κάποιες πρώτες σημειώσεις για νοήματα ή μοτίβα που θα έχουν σημασία μελλοντικά στην ανάλυση των ευρημάτων (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 117). Στη συνέχεια γίνεται η κωδικοποίηση, κατά την οποία μετατρέπονται σε κωδικούς οι αρχικές πληροφορίες σε τυποποιημένη μορφή (Babbie, 2011: 525). Έτσι, αποδίδεται από ένας κωδικός σε κάθε απόσπασμα με σκοπό την εννοιολογική οργάνωση. Κατόπιν συνδυάζονται όλοι οι κωδικοί έτσι ώστε να συμπεριληφθούν σε κάποια πιθανά θέματα, τα οποία στο επόμενο στάδιο, επανεξετάζονται, διαμορφώνονται διαφορετικά και άλλα συγχωνεύονται. Στο πέμπτο στάδιο προσδιορίζεται από τον ερευνητή το κύριο θέμα των θεματικών ενοτήτων και διαχωρίζονται τα υποθέματα, τα οποία βοηθούν στην καλύτερη οργάνωση του κάθε κύριου θέματος. Στη συγκεκριμένο στάδιο ο ερευνητής μπαίνει στη διαδικασία των πιθανών τίτλων των θεμάτων τα οποία πρέπει να είναι περιεκτικά και στοχευμένα. Στο τελευταίο στάδιο της θεματικής ανάλυσης, ο ερευνητής είναι έτοιμος για την τελική ανάλυση των δεδομένων και τη συγγραφή αυτών, όσο πιο κατανοητά και απλά μπορεί, προσδίδοντάς τους έναν χαρακτήρα εγκυρότητας και αξιοπιστίας (Ισαρη & Πουρκός, 2015: 117-119).

3.5 Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας

Σε μία ποιοτική έρευνα, στην οποία ο ερευνητής έχει άμεση σχέση και επαφή με τους συμμετέχοντες, η τήρηση των αρχών της ηθικής και της δεοντολογίας αποτελούν ένα αναπόσπαστο κομμάτι της όλης διαδικασίας.

Αρχικά, ενημερώνει τους συμμετέχοντες για το περιεχόμενο και τη διαδικασία της έρευνας, και λαμβάνει υπογεγραμμένο το έντυπο της πληροφορημένης συγκατάθεσης. Επιπλέον, ο ερευνητής χρειάζεται να διασφαλίσει την ανωνυμία και την προστασία των προσωπικών δεδομένων και στοιχείων ταυτότητας των συμμετεχόντων, με τη χρήση ψευδωνύμων και την αφαίρεση προσωπικών στοιχείων τους. Πέρα από αυτά όμως, ο ερευνητής οφείλει να διατηρεί μία σωστή και έντιμη συμπεριφορά απέναντι στους συμμετέχοντες με σκοπό το χτίσιμο της εμπιστοσύνης μεταξύ τους.

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, λοιπόν, ζητήθηκε ειδική άδεια από το γραφείο της «Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας» του Ιονίου Πανεπιστημίου. Δόθηκε έγκριση της έρευνας με αρ. πρωτοκόλλου: 691/11-02-2022 (βλ. Παράρτημα Α) από την ΕΗΔΕ του Ιονίου Πανεπιστημίου. Με σκοπό να τηρηθούν όλες οι αρχές της ηθικής και δεοντολογίας δημιουργήθηκαν φόρμες πληροφορημένης συγκατάθεσης. Δόθηκε στους διευθυντές ή στις διευθύντριες των ωδείων έντυπο πληροφορημένης συγκατάθεσης, σχετικά με το θέμα της έρευνας, τον τρόπο διεξαγωγής, τον τρόπο διαχείρισης, αποθήκευσης και επεξεργασίας των δεδομένων, και τον αριθμό των ατόμων που θα συμμετείχαν στην έρευνα, την εμπιστευτικότητα και τη διατήρηση της ανωνυμίας (βλ. Παράρτημα Β). Στη συνέχεια δόθηκε άλλο έντυπο πληροφορημένης συγκατάθεσης στους καθηγητές και τους ενήλικους μαθητές που θα λάμβαναν μέρος στην έρευνα, το οποίο τους ενημέρωνε για όλα τα παραπάνω αλλά και για το δικαίωμα τους στην ελεύθερη συμμετοχή, διακοπή συμμετοχής και μη απάντησης σε οποιαδήποτε ερώτηση (βλ. Παράρτημα Γ). Τέλος, επειδή στην έρευνα θα συμμετείχαν και ανήλικοι μαθητές ήταν απαραίτητο να ληφθεί η πληροφορημένη συγκατάθεση των γονέων ή κηδεμόνων τους και υπογεγραμμένη υπεύθυνη δήλωση, σύμφωνα με την οποία επέτρεπαν τη συμμετοχή τους στην έρευνα (βλ. Παράρτημα Δ). Στην «Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας» του Ιονίου Πανεπιστημίου πέρα από τα έντυπα πληροφορημένης συγκατάθεσης στάλθηκαν και οι ερωτήσεις που θα γίνονταν στους καθηγητές και τους μαθητές των ωδείων (βλ. Παράρτημα Ε).

3.6 Ζητήματα Αξιοπιστίας και Εγκυρότητας

Η παρούσα έρευνα για την επίτευξη της εγκυρότητας, της αξιοπιστίας – φερεγγυότητας και της εμπιστευσιμότητας στηρίχθηκε σε κάποιους συγκεκριμένους τρόπους. Αρχικά, έγινε συστηματοποιημένη ανάλυση των δεδομένων αφού ακολουθήθηκαν προσεκτικά και τα έξι βήματα που αναφέρονται στην ενότητα (3.4) για την επεξεργασία και την ανάλυση δεδομένων. Ταυτόχρονα για την απόκτηση μίας μεγαλύτερης αξιοπιστίας των αποτελεσμάτων, η ανάλυση ελέγχθηκε από δύο εξωτερικές ερευνήτριες. Ακόμη, επιχειρήθηκε τριγωνοποίηση δεδομένων με συμμετοχή πολλών υποκειμένων στην έρευνα (Denzin & Lincoln, 2018). Αυτή η στρατηγική αναφέρεται στον συνδυασμό διαφορετικών πηγών από διαφορετικά άτομα. Στην παρούσα μελέτη συμμετείχαν 14 άτομα συνολικά, από τους οποίους ελήφθησαν κάποια δεδομένα και επιβεβαιώνονταν στην πορεία έως ότου επετεύχθη κορεσμός. Έτσι ενισχύθηκε και η εγκυρότητα της έρευνας. Τέλος, όσον αφορά τη γενίκευση της μελέτης, δεν μπορεί να γίνει καθώς αφορά το συγκεκριμένο δείγμα πάνω στο οποίο έγινε η έρευνα.

3.7 Περιορισμοί

Στη συγκεκριμένη έρευνα υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί. Αρχικά, η συνέντευξη από μόνη της, και σύμφωνα με τους Ίσαρη και Πουρκό (2015: 96), δεν επιτρέπει την ουσιαστική πρόσβαση στις σκέψεις, στις εμπειρίες των συμμετεχόντων και συλλέγονται δεδομένα που μόνο οι συνεντευξιαζόμενοι αφήνουν να γίνουν γνωστά. Ένας άλλος περιορισμός ήταν αυτός του χρόνου διεξαγωγής της έρευνας, για αυτό υπήρξε και περιορισμός στα άτομα και στην επιλογή μόνο τριών ωδείων από ολόκληρη τη χώρα. Επομένως, δεν μπορεί να γίνει κάποια γενίκευση των συμπερασμάτων γιατί οι συνεντεύξεις αφορούσαν καθηγητές και μαθητές που δραστηριοποιούνταν μόνο σε τρία ωδεία από τα πολλά που υπάρχουν στον ελλαδικό χώρο.

3.8 Περιγραφή της διαδικασίας

Η περιρρέουσα κατάσταση της πανδημίας και του εγκλεισμού σε συνδυασμό με την ενασχόληση της ερευνήτριας με το πιάνο, έπαιξαν το σημαντικότερο ρόλο στην επιλογή του θέματος και στην προτροπή εξερεύνησης της εμπειρίας των καθηγητών και των μαθητών όσον αφορά τη συνθήκη της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, αλλά και το πώς επηρεάστηκαν οι μεταξύ τους σχέσεις. Σε αρχικό στάδιο έγιναν προσπάθειες για επικοινωνία με τις γραμματείες των ωδείων που είχαν επιλεχθεί για να συμμετάσχουν στην έρευνα. Μετά την αρχική επικοινωνία και ενημέρωση για το θέμα της έρευνας και τον σκοπό αυτής μεσολάβησε ένα διάστημα, στο οποίο ετοιμάστηκαν τα έντυπα πληροφορημένης συγκατάθεσης τόσο για τους διευθυντές των ωδείων όσο και για τους καθηγητές, τους ενήλικους μαθητές και τους γονείς των ανήλικων μαθητών. Από τα ωδεία που ενημερώθηκαν αρχικά ένα ήταν αυτό με το οποίο υπήρξε αδυναμία επικοινωνίας και ενδιαφέροντος για συμμετοχή στην έρευνα και έτσι επιλέχθηκε ένα άλλο. Μετά την έγκριση της έρευνας από την ΕΗΔΕ του Ιονίου Πανεπιστημίου, ξεκίνησε η επικοινωνία με τους καθηγητές. Από τους καθηγητές, στη συνέχεια, επιλέχθηκαν οι μαθητές και έτσι έγινε η επικοινωνία. Η επικοινωνία με τους γονείς ήταν άμεση και εύκολη όπως και με τα παιδιά όταν έπρεπε να προγραμματιστούν οι συνεντεύξεις.

Την ώρα των συνεντεύξεων προτού ξεκινήσουν οι ερωτήσεις έγινε υπενθύμιση των οδηγιών συμμετοχής και στην περίπτωση των ανήλικων μαθητών ζητήθηκε και η άδειά τους για τη συμμετοχή στην έρευνα και την ηχογράφηση. Στο τέλος μετά από κάθε συνέντευξη αποθηκεύτηκε το υλικό σε εξωτερικό σκληρό δίσκο και έγινε ψευδωνυμοποίηση των συμμετεχόνων ώστε να διασφαλιστεί η ανωνυμία τους. Το ίδιο συνέβη όταν ολοκληρώθηκαν οι απομαγνητοφωνήσεις των συνεντεύξεων όλων των συμμετεχόντων. Όπως ορίζουν οι κανονισμοί της Ε.Η.Δ.Ε. μετά την ανάλυση των δεδομένων και την επιτυχή υποστήριξη της διπλωματικής, όλα τα αρχεία δεδομένων θα διαγραφούν, μαζί με τυχόν ίχνη τους, από το σκληρό δίσκο.

4. Ανάλυση δεδομένων της έρευνας

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε σε τρία ωδεία τα οποία δραστηριοποιούνται σε τρεις διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας, σε αστική, σε ηπειρωτική και νησιωτική περιοχή της χώρας. Μέσα από τις ατομικές ημι-δομημένες συνεντεύξεις επιχειρήθηκε η αποτύπωση και η ανάλυση των αλλαγών που βίωσαν οι καθηγητές και

οι μαθητές πιάνου, οι οποίοι αναγκάστηκαν λόγω της καραντίνας να εμπλακούν σε εξ αποστάσεως μαθήματα πιάνου. Συγκεκριμένα, μελετήθηκε το πώς βίωσαν οι καθηγητές και οι μαθητές την εξ αποστάσεως διδασκαλία του μουσικού οργάνου, αλλά και πώς επηρέασε η πανδημία και η εξ αποστάσεως διδακτική και μαθησιακή συνθήκη τις διαπροσωπικές σχέσεις των καθηγητών με τους μαθητές τους.

Από τη θεματική ανάλυση που έγινε προέκυψαν κάποιες ενότητες και υποενότητες. Συγκεκριμένα:

1. Η ψυχο-συναισθηματική διάσταση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας του πιάνου
2. Τάσεις στην εξ αποστάσεως διδασκαλία του πιάνου και οι προκλήσεις της τεχνολογίας
 - 2.1 Εποπτικά μέσα στην εξ αποστάσεως διδασκαλίας
 - 2.2 Υλικοτεχνικές ανάγκες
 - 2.3 Τεχνολογικές απαιτήσεις
 - 2.4 Προκλήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη διδασκαλία της τεχνικής και της ερμηνείας του πιάνου
3. Οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητών και μαθητών
4. Ο ρόλος της οικογένειας
5. Οι επιπτώσεις και οι προσαρμογές στο μάθημα του πιάνου
 - 5.1 Ο αντίκτυπος στην εξέλιξη των μαθητών πιάνου
 - 5.2 Ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών πιάνου στην πανδημία
 - 5.3 Οι συνέπειες στο χώρο των ωδείων
6. Οι νέες όψεις της διδασκαλίας του πιάνου μετά την επιστροφή στο δια ζώσης μάθημα

4.1 Η ψυχο-συναισθηματική διάσταση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας του πιάνου

Η απότομη αλλαγή της καθημερινότητας και των συνηθειών εξαιτίας του κοινωνικού αποκλεισμού προκάλεσαν αρκετές συναισθηματικές αλλαγές. Σε αυτήν την ενότητα θα γίνει μία προσπάθεια προβολής της ψυχο-συναισθηματικής διάστασης της διδακτικής και μαθησιακής συνθήκης κατά τη διάρκεια των εξ αποστάσεων μαθημάτων, όπως τη μετέφεραν οι συμμετέχοντες.

Η ξαφνική αλλαγή από τη δια ζώσης εκπαίδευση στην εξ αποστάσεως συνθήκη, αποτέλεσε για αρκετούς καθηγητές μία πρωτόγνωρη εμπειρία αλλά και μία σοκαριστική εξέλιξη. Μετά από σύσταση των ωδείων, οι καθηγητές ξεκίνησαν τα διαδικτυακά μαθήματα και όπως φάνηκε μέσα από την έρευνα, άλλοι καθυστέρησαν, ενώ κάποιοι άλλοι μετέβησαν σχεδόν αμέσως στο διαδικτυακό περιβάλλον. Έκδηλη ήταν η παρουσία του άγχους σε πολλές από τις απαντήσεις των καθηγητών, το οποίο οφειλόταν στην νέα διδακτική συνθήκη, στην άγνοια τους ως προς τη χρήση των νέων τεχνολογιών και στη μη εξοικειώσή τους με αυτές. Μία εκπαιδευτικός, ανέφερε πόσο έντονα την επηρέασε ψυχολογικά η νέα διδακτική συνθήκη με την ένταξη και των τεχνολογιών, σε σημείο να θέλει να ξεσπάσει σε κλάματα και να νιώθει απεγνωσμένη.

Δυσκολεύτηκα πάρα πολύ η αλήθεια είναι σε όλες τις πλατφόρμες, στην αρχή ήταν πάρα πολύ δύσκολο και ψυχοπλακωτικό, δηλαδή πραγματικά σου μιλάω μου ερχόταν να βάλω τα κλάματα. Πολλές φορές έπιασα τον εαυτό μου να είναι το δάκρυ στην άκρη του ματιού μου, γιατί ήταν πολύ δύσκολο να επικοινωνήσω με παιδιά και να προσπαθήσω να τους κάνω μάθημα. (Κ.2, 05/03/2022)¹

Πέρα από αυτά, υπήρξε στεναχώρια από πλευρά καθηγητή για τη γενικότερη κατάσταση αλλά και για τα παιδιά που διέθεταν μουσικό ταλέντο και αναγκάστηκαν να διακόψουν τη μουσική τους εκπαίδευση λόγω της απόστασης. Ακόμη, σχεδόν από όλους αναφέρθηκε η ανάγκη τους για διδακτική και μουσική επαφή και όχι ενός τυπικού διαδικτυακού μαθήματος, η προσμονή τους για τη στιγμή που θα επέστρεφαν στη δια ζώσης διδασκαλία και θα μπορούσαν επιτέλους να αγκαλιαστούν με τους μαθητές τους. Όπως τόνισε ένας εκπαιδευτικός, μέσα από την οθόνη υπάρχει μόνο εικονική επαφή, δεν υπάρχει ανθρώπινη επαφή και ανθρώπινες σχέσεις, με αποτέλεσμα την ψυχική απομάκρυνση.

Έντονη ήταν η διαφοροποίηση που έκαναν οι καθηγητές ως προς τις μικρότερες ηλικιακές ομάδες, στις οποίες παρατηρήθηκε μεγαλύτερη σωματική και ψυχική κούραση στα διαδικτυακά μαθήματα σε σχέση με τα μεγαλύτερα παιδιά, όπως και η δυσκολία διαχείρισης της νέας κατάστασης.

Μέσα από τα λόγια μίας μαθήτριας έγινε αντιληπτή η ύπαρξη νέων δεδομένων ως προς τη μαθησιακή συνθήκη και ότι η κανονικότητα έχει αποσταθεροποιηθεί. Ανέφερε

¹ Όπου εμφανίζεται σε κωδικό τα γράμματα Κ εννοείται η λέξη Καθηγητής, όπου Μ εννοείται η λέξη Μαθητής.

ότι: «Το ότι θα πάω ξέρω εγώ στο μάθημα την Τρίτη δεν είναι δεδομένο». (Μ.4, 10/03/2022)

Η νέα κατάσταση, όπως ανέφερε μία συγκεκριμένη μαθήτρια, συνέβαλε θετικά στη συναισθηματική ωρίμανση και τη διατήρηση της υπομονής της. Η διεξαγωγή των εξετάσεων έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ψυχολογική πίεση που δέχτηκαν οι μαθητές, όσο και στο φόβο και στην ανασφάλεια που ένιωθαν λόγω των πολλών κενών που είχαν δημιουργηθεί στη διάρκεια της καραντίνας.

Βέβαια, οι καθηγητές προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν αυτές τις δυσκολίες. Μέσω της συζήτησης τονιζόταν η ανάγκη για επαφή έστω και από το διαδίκτυο, η διατήρηση της υπομονής και στην περίπτωση ψυχολογικής πτώσης του μαθητή, προσπαθούσαν να το αντιμετωπίσουν με συζήτηση και με την ανάθεση κάποιου κομματιού που τον ευχαριστούσε. Κίνητρο υπήρξε η συνέχεια, η εξέλιξη και η προσμονή για τη στιγμή της επιστροφής στη δια ζώσης εκπαίδευση σύμφωνα με τον Κ.5. Κάτι το οποίο απαντήθηκε από τα περισσότερα παιδιά και για αυτό αξίζει να σημειωθεί είναι ότι η αγάπη που είχαν για το πιάνο κράτησε ζωντανό το ενδιαφέρον για τη συνέχιση των μαθημάτων.

Τέλος, στη δεύτερη περίοδο του εγκλεισμού, τον Νοέμβριο του 2020, παρατηρήθηκε μεγαλύτερη ψυχολογική ετοιμότητα τόσο από την πλευρά των εκπαιδευτικών, όσο και από την πλευρά των μαθητών. Πλέον, είχαν εξοικειωθεί οι καθηγητές με τα τεχνολογικά μέσα, η μετάβαση έγινε πιο ομαλά και οι περισσότεροι μαθητές αναφέρθηκαν σε μία νέα καθημερινότητα, την ανάπτυξη μίας νέας ρουτίνας, που εν τέλει είχαν συνηθίσει και είχαν αποδεχτεί την κατάσταση. Συγκεκριμένα, μία μαθήτρια ανέφερε «Την διαχειρίστηκα διαφορετικά με περισσότερη νομίζω ψυχραιμία γιατί στην δεύτερη καραντίνα είχαμε και το σχολείο. Αυτά τα 2 συμβιβάζονταν και γινόταν ουσιαστικά μια καινούρια ρουτίνα στη ζωή μου. Άρα νομίζω το έβλεπα καθαρά σαν μια καθημερινότητα.» (Μ.4, 10/03/2022)

4.2 Τάσεις στην εξ αποστάσεως διδασκαλία του πιάνου και οι προκλήσεις της τεχνολογίας

4.2.1 Εποπτικά μέσα εξ αποστάσεως διδασκαλίας

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην έρευνα επέλεξε να χρησιμοποιήσει τη σύγχρονη εξ αποστάσεως διδασκαλία. Λίγοι ήταν εκείνοι που

χρησιμοποίησαν έναν μεικτό τρόπο μάθησης της σύγχρονης και ασύγχρονης εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Σύμφωνα με τα λεγόμενα καθηγητών και μαθητών επιλέχθηκε αυτός ο τρόπος για καλύτερη απόδοση του ήχου όπως ήταν οι δυναμικές και εξαιτίας της κακής σύνδεσης του δικτύου. Μία μαθήτρια χρησιμοποίησε με τον δάσκαλό της τον μεικτό τρόπο μάθησης και φάνηκε ότι οι τεχνολογικές γνώσεις και η εξοικειώσή της με αυτές βοήθησε στο να έχει μία καλύτερη μαθησιακή εμπειρία σε σχέση με τους άλλους.

Όσον αφορά τη δυναμική δεν μπορούσε να το ακούσει ο δάσκαλος και για αυτό καταλήξαμε στον εναλλακτικό τρόπο δηλαδή να το ηχογραφήσω για να μπορεί να το ακούσει καλύτερα. Άλλες φορές το ηχογραφούσα σε κάποιο wav, για να το ηχογραφήσω σε αρχείο midi για να είναι καθαρή η ηχογράφηση. (Μ.8, 17/03/2022)

Επίσης, η ανταλλαγή οπτικοακουστικού υλικού από την πλευρά των μαθητών γινόταν για να μπορεί ο εκπαιδευτικός να βλέπει τον τρόπο διαβάσματος, την εξέλιξη στην τεχνική και κατά τη διάρκεια του ζωντανού μαθήματος να συζητούν για διορθώσεις πάνω στα ηχογραφημένα κομμάτια. Τέλος, αρκετοί καθηγητές επέλεγαν να στείλουν βίντεο από πλατφόρμες για τα κομμάτια που δίδασκαν ώστε τα παιδιά να έχουν ένα ερμηνευτικό παράδειγμα, αφού μέσω των συναντήσεων δεν μπορούσε να επιτευχθεί αυτό.

Οι πλατφόρμες που χρησιμοποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες για την υποστήριξη της εξ αποστάσεως διδασκαλίας ήταν το Zoom, το Viber, και πιο συχνά το Skype και το messenger. Συγκεκριμένα, φάνηκε ότι μαθητές και καθηγητές είχαν μεγαλύτερη ευχέρεια στη χρήση της πλατφόρμας του messenger επειδή υπήρχε περισσότερη αμεσότητα.

4.2.2 Υλικοτεχνικές ανάγκες

Για την υλοποίηση των μαθημάτων κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως διδασκαλίας οι καθηγητές αναγκάστηκαν να συμβιβαστούν με τον νέο τρόπο διδασκαλίας και να βρουν λύσεις. Κάποιοι καθηγητές φάνηκε να μην είναι εξοικειωμένοι με τα τεχνολογικά μέσα, ενώ άλλοι διέθεταν από πριν κάποιες γνώσεις. Η ξαφνική επιβολή του εγκλεισμού έπιασε απροετοίμαστους τους εκπαιδευτικούς, διότι πολλοί δεν είχαν το ρεπερτόριο στο σπίτι, αλλά ούτε και όργανο, για τη σωστή πραγματοποίηση του μαθήματος. Αντιθέτως στη δεύτερη καραντίνα, τον Νοέμβριο του

2020 ήταν αρκετά πιο οργανωμένοι, μετέφεραν τα βιβλία στο σπίτι και ο χώρος του ωδείου έγινε για κάποιους η διαδικτυακή τους τάξη.

Οι μισοί καθηγητές πιάνου ανέφεραν ότι η χρήση ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, όπως η εικονική βιβλιοθήκη με παρτιτούρες ‘IMSLP’ τους βοήθησε, καθώς εκεί μπορούσαν να βρουν παρτιτούρες και να τις στείλουν στους μαθητές τους. Έτσι, οι μαθητές είχαν στη διάθεσή τους κάποια βιβλία και εκτύπωναν τις παρτιτούρες από το διαδίκτυο, είτε χρησιμοποιούσαν τον ίδιο τον υπολογιστή ως παρτιτούρα. Μάλιστα, αυτή η λειτουργία του υπολογιστή θεωρήθηκε και από διδάσκοντες και από διδασκόμενους, βολική ως προς την τοποθέτηση και τη χρήση. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι υπήρχε και μία περίπτωση εκπαιδευτικού, που αναγκάστηκε η ίδια να αφήσει στο γραμματοκιβώτιο των παιδιών φωτοτυπίες από το βιβλίο.

Ως προς τις συσκευές που χρησιμοποιούσαν εκπαιδευτικοί και μαθητές ήταν οι σταθεροί και οι φορητοί υπολογιστές και τα κινητά, τα οποία για πολλούς ήταν πιο εύκολα στη χρήση κατά τη διάρκεια των τηλεδιασκέψεων. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε ότι η χρήση του κινητού ήταν πιο εύκολη ως προς την τοποθέτηση στο πιάνο και για καλύτερη οπτική επαφή. Επίσης, σε περίπτωση κακής σύνδεσης υπήρχε η δυνατότητα χρήσης των δεδομένων του κινητού. Επίσης, κάποιοι καθηγητές χρησιμοποιούσαν δύο κάμερες για καλύτερη απόδοση μαθήματος ή χρησιμοποιούσαν δύο οθόνες, στη μία είχαν τον μαθητή και στην άλλη την παρτιτούρα.

Αναφορικά με τα όργανα που είχαν στη διάθεσή τους τα παιδιά φάνηκε ότι τα περισσότερα είχαν στη διάθεσή του ηλεκτρικό πιάνο ή αρμόνιο και μόνο δύο διέθεταν κλασικό πιάνο. Μία μαθήτρια ανέφερε συγκεκριμένα ότι «όταν γύρισε στο ωδείο με το κανονικό πιάνο κατάλαβε που είχε πρόβλημα». Για τους καθηγητές ήταν απαραίτητη η κατοχή του οργάνου, καθώς όσοι δεν είχαν δεν εξελίχθηκαν ή όσοι μαθητές είχαν αρμόνιο, εξελίχθηκαν πολύ πιο αργά σε σχέση με άλλους.

4.2.3 Τεχνολογικές απαιτήσεις

Η καλή σύνδεση του δικτύου, η ύπαρξη τεχνολογικού εξοπλισμού, όπως ένας υπολογιστής ή ένα κινητό, μία κάμερα αποτέλεσαν αναγκαία μέσα για την υλοποίηση του διαδικτυακού μαθήματος.

Συγκεκριμένα, η σύνδεση του δικτύου αποτέλεσε ένα ζήτημα ζωτικής σημασίας για έναν καθηγητή, σύμφωνα με τον οποίο χωρίς αυτήν δεν μπορούσε να υπάρξει συνεννόηση την ώρα του μαθήματος και υπήρχαν πολλά θέματα με τον ήχο. Βέβαια, οι

περισσότεροι μαθητές και εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι το κύριο πρόβλημα ήταν η σύνδεση του δικτύου και ιδιαιτέρως όταν υπήρχαν άσχημες καιρικές συνθήκες. Εξαιτίας της κακής σύνδεσης, τα μαθήματα πολλές φορές αναβάλλονταν, είτε έπαιρνε παράταση η ώρα του μαθήματος και έτσι καθυστερούσε να ξεκινήσει το επόμενο. Επίσης, όταν χρησιμοποιούσαν πολλά μέλη από την οικογένεια το διαδίκτυο για μάθημα, παρατηρήθηκε από μία καθηγήτρια ότι υπήρχε θέμα με τη σύνδεση.

Οι εκπαιδευτικοί επισήμαναν ότι εξαιτίας της θέσης της κάμερας και της τοποθέτησης από τα παιδιά, είχαν περιορισμένη πρόσβαση οπτικού πεδίου στα χέρια και στη στάση των παιδιών. Ένα άλλο σημαντικό θέμα ήταν η έλλειψη τεχνολογικών γνώσεων από την πλευρά των εκπαιδευτικών, που αποτέλεσε ένα από τα αρνητικά στοιχεία για την διεκπεραίωση των διαδικτυακών μαθημάτων. Μία μαθήτρια επισήμανε ότι θα ήθελε η δασκάλα της «να μάθει να χειρίζεται καλύτερα τα τεχνολογικά μέσα γιατί όταν υπήρχε θέμα δεν ήξερε και δεν μπορούσε να το διορθώσει». (Μ.5, 13/03/2022)

4.2.4 Προκλήσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη διδασκαλία της τεχνικής και της ερμηνείας του πιάνου

Η διδασκαλία της τεχνικής και της ερμηνείας του πιάνου θεωρήθηκε από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς το πιο δύσκολο κομμάτι της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Για την τεχνική οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί υιοθέτησαν έναν διαφορετικό τρόπο, μέσω της περιγραφής, καθώς η κάμερα δεν βοηθούσε τόσο στην επεξήγηση. Έτσι, κατά τη διάρκεια των μαθημάτων υπήρξε περισσότερη ομιλία σε σχέση με τη διαζώση εκπαίδευση. Επισημάνθηκε ότι στα μικρότερα επίπεδα υπήρξε αδυναμία ως προς τη διδασκαλία της τεχνικής και για αυτό κάποιοι επέλεξαν να κάνουν επαναλήψεις στα ίδια κομμάτια ή να διδάσκουν παρόμοια χωρίς κάποια νέα προσθήκη τεχνικής. Ακόμη, αναφέρθηκε από κάποιους καθηγητές ότι αντιμετώπισαν αρκετές δυσκολίες στην παρακολούθηση και στη διδασκαλία της τεχνικής σε παιδιά με μαθησιακές ιδιαιτερότητες.

Στην ερμηνεία εντοπίστηκε το μεγαλύτερο πρόβλημα και από τις δύο πλευρές. Από τη μία οι καθηγητές δεν μπορούσαν να διακρίνουν τις δυναμικές και τους χρωματισμούς και πολλές φορές, όπως ανέφεραν, «χρησιμοποίησαν την φαντασία» τους. Επίσης, δεν μπορούσαν να αντιληφθούν τα λάθη στις πολύ χαμηλές συχνότητες σε αντίθεση με τις υψηλές, ειδικά όταν παίζονταν συγχορδίες. Ο ήχος κόλλαγε με

αποτέλεσμα να χάνεται και να διακόπτεται και εν τέλει να μην μπορούν οι καθηγητές να ακούσουν αυτό που έπαιζαν οι μαθητές τους.

Οι μαθητές ανέφεραν έντονα πόσο αναγκαία ήταν η επαφή από κοντά και η διαζώσης εκπαίδευση για τη διδασκαλία της τεχνικής και των χρωματισμών. Η άμεση επεξήγηση και η κατανόηση των νέων τεχνικών και έκφρασης της μουσικότητας από κοντά ήταν απαραίτητα για την εξέλιξη των μαθητών. Τέλος, φάνηκε ότι οι μαθητές θα ήθελαν ο/η καθηγητής/ καθηγήτρια τους να έχει περισσότερη επαφή με το πιάνο και να μην βασίζεται τόσο στην περιγραφή, ώστε και αυτοί να αντιλαμβάνονται καλύτερα αυτό που έπρεπε να κάνουν τεχνικά και ερμηνευτικά.

Μιλώντας για τις προκλήσεις που έπρεπε να αντιμετωπίσουν, καθηγητές και μαθητές, σε ένα πρακτικό μάθημα όπως το πιάνο έφεραν σε σύγκριση τα θεωρητικά μαθήματα. Κάποιοι εκπαιδευτικοί θεώρησαν ότι κυμαίνονταν στον ίδιο βαθμό δυσκολίας, ενώ κάποιοι άλλοι όπως και η πλειοψηφία των μαθητών ανέφεραν ότι τα θεωρητικά μαθήματα ήταν πολύ καλύτερα εξ αποστάσεως, επειδή δεν εμπεριείχαν πράξη και στηρίζονταν περισσότερο στην ομιλία.

Σαν γενικό σχόλιο από τους καθηγητές ήταν ότι όσο καλύτερος ποιοτικά ήταν ο τεχνολογικός εξοπλισμός που διέθετε το κάθε παιδί, τόσο καλύτερο αποτέλεσμα υπήρχε και η εκπαιδευτική διαδικασία ήταν πιο εύκολη, χωρίς προβλήματα μεγάλου βαθμού.

4.3 Οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητών και μαθητών

Όπως φάνηκε και από την βιβλιογραφία οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ καθηγητών και μαθητών επηρεάστηκαν από την περιρρέουσα κατάσταση της πανδημίας (Antonini Philippe et al., 2020· Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer, 2021· Güsewell & Terrien, 2021)

Η απόσταση που δημιουργήθηκε εξαιτίας των περιορισμών και της κοινωνικής απομόνωσης δημιούργησε τόσο την ανάγκη για επαφή, για μία «αγκαλιά» όπως ανέφεραν κάποιοι καθηγητές, όσο και την προσμονή για τη στιγμή της επιστροφής στην κανονικότητα και τα διαζώσης μαθήματα. Πιο συγκεκριμένα, υπήρχαν μαθητές οι οποίοι αναρωτιόντουσαν πότε θα επιστρέψουν πίσω στο χώρο του ωδείου, ενώ κάποιοι από αυτούς φάνηκε ότι δυσκολεύτηκαν και εν τέλει αποδέχθηκαν την κατάσταση.

Πολλές φορές στο τέλος του μαθήματος υπήρχαν παιδιά που έλεγαν ‘κυρία πότε θα σας δούμε από κοντά; πότε θα ξαναπάμε στο ωδείο;’. Τους έλεγα ‘εντάξει...έρχεται, μην ανησυχείτε, όλα θα γίνουνε’ [...] εντάξει το ξέρω ότι τους

έλειπε. Όταν μετά ανοίξαμε το πρώτο, που ενώ ας πούμε απαγορευότανε, ήταν μια αγκαλιά από τα παιδιά και εγώ προς τα παιδιά. (Κ.4, 27/02/2022)

Μία άλλη καθηγήτρια ανέφερε ότι τα παιδιά «Ασυζητητί ζοριστήκανε. Το είχαν καταλάβει...Θα είναι έτσι η ζωή μας. Δεν ξέρω...το είχαν αποδεχτεί πάντως. Όλα». (Κ.6, 22/02/2022)

Αν και ο χώρος του διαδικτύου αποτέλεσε κάτι το διαφορετικό και το πρωτόγνωρο για μαθητές και καθηγητές, κατέστη δυνατή η διατήρηση της ίδιας σχέσης με πριν την πανδημία. Η συνεργασία, όπως και η επικοινωνία του μαθητή ήταν ανάλογη με αυτήν που προϋπήρχε. Με νέους μαθητές, δεν υπήρξε αρκετός χρόνος για το χτίσιμο μίας γερής σχέσης και σύμφωνα με την Κ.1 «η φύση των παιδιών είναι ίδια» είτε σε ένα εξ αποστάσεως είτε σε ένα δια ζώσης μάθημα.

Με παιδιά που ήτανε καινούρια, τα ήξερα για τέσσερα μαθήματα, οπότε εκεί το χτίσαμε αλλά και πάλι οι συμπάθειες και οι αντιπάθειες και η φύση των παιδιών είναι ίδια, είτε είναι στην οθόνη είτε από κοντά. (Κ.1, 24/02/2022)

Ο εγκλεισμός στο σπίτι αποτέλεσε την ευκαιρία για την ανάπτυξη μίας παραπάνω επικοινωνίας μεταξύ των καθηγητών με τους μαθητές τους. Έχοντας περισσότερο χρόνο ήταν πιο εύκολο να γίνουν συζητήσεις στην αρχή του κάθε μαθήματος, είτε μέσω των κοινωνικών δικτύων ακόμα και εκτός της ώρας μαθήματος. Έτσι επιτεύχθηκε μία πιο στενή σχέση και εν τέλει όχι η απομάκρυνση μεταξύ των καθηγητών και των μαθητών.

Επειδή είχαμε τόσο πολύ χρόνο στην καραντίνα καθόμασταν παραπάνω ή συζητούσαμε και παίζαμε κάναμε και το μάθημα, δηλαδή είχαμε την επικοινωνία μη σου πω πιο πολύ από πριν. Γιατί πριν σε κυνηγάει ο χρόνος [...] οπότε μας έφερε στην επικοινωνία πιο κοντά. (Κ.3, 20/02/2022)

Πέρα από τις παραπάνω περιπτώσεις κατά τις οποίες οι μαθητές και οι καθηγητές είχαν διατηρήσει τον δεσμό τους, υπήρξαν και κάποιες άλλες που αποσταθεροποιήθηκαν και δημιούργησαν αμφιβολίες ιδίως στους μαθητές, με αποτέλεσμα την απομάκρυνση και τον τερματισμό της συνεργασίας. Η εικονική επαφή μέσω της οθόνης και όχι η ανθρώπινη επαφή οδήγησε στην ψυχική απομάκρυνση μεταξύ των καθηγητών και των μαθητών. Συγκεκριμένα, ένας μαθητής εξέφρασε την ανάγκη υποστήριξης από τον εκπαιδευτικό στην κρίσιμη περίοδο των πανελληνίων, την οποία δεν είχε:

Δεν υπήρξε υποστήριξη και από ένα σημείο και μετά... αναγκάστηκα να βρω άλλη καθηγήτρια ώστε να καλύψω κάποια κενά. Ανεξάρτητα αν θα είναι από κοντά ή αν θα είναι από μακριά το μάθημα, παίζει ρόλο η σχέση μεταξύ μαθητή - καθηγητή. Ένιωσα ότι και να χάνω τις ελπίδες και ότι κάνω εγώ κάποιο λάθος. Στην

πραγματικότητα δεν έκανα εγώ κάποιο λάθος, δεν ήταν σε μένα το πρόβλημα. Ο δάσκαλος μου είχε αποφασίσει από την μία μέρα στην άλλη να απομακρυνθεί από μένα και να μην με αναλάβει πλέον [...] απέφευγε να μου κάνει μαθήματα επειδή φοβόταν κυρίως λόγω κορονοϊού. (Μ.4, 10/03/2022)

Το ενδιαφέρον των μαθητών δεν χάθηκε εξαιτίας της κατάστασης που επικρατούσε αλλά εξαιτίας της πίεσης από το σύστημα του ωδείου για τις εξετάσεις. Αυτό είχε ως συνέπεια την απομάκρυνση από τη μάθηση και τη μείωση του ενδιαφέροντος και της αγάπης για το όργανο. Μία μαθήτρια είπε συγκεκριμένα: «Το καλοκαίρι έδωσα τις εξετάσεις, πέρασα στην δεύτερη μέση, λίγο με το ζόρι...εκεί ήταν το πλαίσιο που είχε αρχίσει να μην μου αρέσει το πιάνο. Άλλαξα εκείνη την χρονιά ωδείο..» (Μ.4, 10/03/2022)

Άλλες σχέσεις πάλι στις οποίες επικρατούσε ήδη ένα κλίμα απομάκρυνσης, εν τέλει σε συνδυασμό με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση διακόπηκαν οριστικά.

Μία περίπτωση όπου τελικά ήρθε και η ρήξη σε εισαγωγικά τέλος πάντων...που δεν μπόρεσε να συνεχιστεί η συνεργασία δηλαδή...βέβαια δεν θεωρώ ότι έφταιγε το εξ αποστάσεως μάθημα αλλά το χειρότερεψε...χειρότερεψε τη συνεννόηση, τη συνεργασία και τελικά ήρθε και η 'λύση'. (Κ.5, 28/03/2022)

Τέλος, το περιβάλλον του σπιτιού έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της σχέσης μεταξύ μαθητή και καθηγητή. Κάποιοι ήρθαν πιο κοντά εξαιτίας της πρόσβασης στον προσωπικό χώρο του παιδιού και στην επικοινωνία με τους γονείς. Ενώ κάποιοι άλλοι απομακρύνθηκαν κατά κάποιο τρόπο γιατί το περιβάλλον του σπιτιού περιόριζε την ελευθερία έκφρασης μεταξύ μαθητή και καθηγητή. Γενικότερα, αναπτύχθηκε μία διαφορετική «οικειότητα» ανάμεσά τους και το μάθημα του πιάνου αποτέλεσε διέξοδο και διασκέδαση κατά τη διάρκεια της καραντίνας.

Καταλάβαινες καλύτερα κάποια πράγματα...Τη σχέση με τους γονείς, δηλαδή υπήρχαν παιδιά που δεν θα ενοχλούσε κανείς. Υπήρχαν παιδιά που εκεί που κάναμε μάθημα ... έμπαινε η μαμά ... 'δώσε μου αυτό, κάνε μου εκείνο.. μου πήρες το στυλό ... 'Έχεις το τηλέφωνο εδώ... γιατί το έχεις πάρει;' και έλεγε το παιδί .. μαμά έχω μάθημα.. (ψιθυριστά) ξέρεις με τέτοια φωνή... ντρεπότανε [...] άκουγες διάφορα. [...] υπήρχε μία οικειότητα πιο περίεργη, γιατί ακριβώς έβλεπες το χώρο τους, το δωμάτιό τους. (Κ.6, 22/02/2022)

4.4 Ο ρόλος της οικογένειας

Στην προηγούμενη ενότητα φάνηκε ότι το οικογενειακό περιβάλλον συνέβαλε σε ένα βαθμό στη διαμόρφωση της σχέσης μεταξύ καθηγητών και μαθητών. Παρατηρήθηκε ότι ο ρόλος του γονέα έπαιξε σημαντικό ρόλο τόσο στη συμμετοχή του παιδιού στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όσο και στην προετοιμασία για την ώρα του διαδικτυακού μαθήματος. Ακόμη, ο γονέας ανέλαβε έναν βοηθητικό ρόλο κατά τη διάρκεια του μαθήματος, παρευρισκόμενος και εκείνος στο μάθημα. Γενικότερα, το ενδιαφέρον των γονέων, όπως και το θετικό κλίμα του σπιτιού συνέβαλαν στη συμμετοχή και στην παρότρυνση των παιδιών για τη συνέχιση των μαθημάτων.

Βέβαια, υπήρχαν γονείς που δεν ήταν τόσο δεκτικοί σε σχέση με άλλους και αρνήθηκαν τη συμμετοχή των παιδιών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Κάποιοι δεν επέτρεψαν ποτέ τη συμμετοχή των παιδιών, ενώ άλλοι τη δεύτερη φορά, τον Νοέμβριο του 2020 άλλαξαν στάση και παρότρυναν τα παιδιά να κάνουν διαδικτυακά μαθήματα, με σκοπό να μη χάσουν την επαφή με το όργανο. Κάποιοι από τους καθηγητές συσχέτισαν την απροθυμία συμμετοχής στα διαδικτυακά μαθήματα με το διαφορετικό επίπεδο των γονέων. Αναφέρθηκε από μία καθηγήτρια ότι: «Εμένα το ένα τέταρτο των παιδιών και λιγότερο θέλησε να κάνει μαθήματα διαδικτυακά με ένα επίπεδο των γονέων που ήταν διαφορετικό από τους άλλους που δεν θέλανε» (Κ.3, 20/02/2022).

Κάποιοι άλλοι γονείς, όπως ειπώθηκε από συμμετέχουσα, που ήταν οι ίδιοι εκπαιδευτικοί, δεν προέτρεψαν τη συμμετοχή του παιδιού στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εξαιτίας της προσωπικής τους αρνητικής εμπειρίας με αυτού του είδους τη διδασκαλία.

Μιλάμε για δύο τρία παιδιά που δεν έκαναν διαδικτυακό γιατί θεωρούσαν ότι δεν θα προχωρούσε και οι γονείς των παιδιών αυτών ήταν εκπαιδευτικοί, διορισμένοι στο σχολείο, οι οποίοι έκαναν και αυτοί αντίστοιχα μάθημα και είχαν μία εμπειρία...και μας έκανε κάκιστη εντύπωση γιατί και εμείς καταλαβαίνουμε πως αυτοί δεν έκαναν στο σχολείο. Καταλάβαμε ότι αυτοί ας πούμε προφανώς να μην ήταν εντάξει και σου λέει ότι ούτε ο εκπαιδευτικός που τον πληρώνω μπορεί να μην είναι εντάξει. (Κ.4, 27/02/2022)

Η ελευθερία έκφρασης περιοριζόταν μέσα στο περιβάλλον του σπιτιού μεταξύ καθηγητή και μαθητή, εξαιτίας παρεξηγήσεων που θα μπορούσαν να γίνουν. Πιο συγκεκριμένα ειπώθηκε από μία καθηγήτρια:

Όταν όμως ο μαθητής είναι μέσα στο σπίτι του δεν μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα όπως γιατί θα είναι η μαμά, θα είναι ο μπαμπάς, δεν έχει αυτή την άνεση να πούμε

ένα αστείο πώς θα λάβει ο γονέας αν εγώ καθυστερήσω, για να πω ένα αστείο με το μαθητή μου υπήρχε και αυτή η δεύτερη σκέψη. (Κ.2, 05/03/2022)

Κατά τη διάρκεια των μαθημάτων αναφέρθηκε, επίσης, από κάποιους καθηγητές ο παρεμβατικός και χειριστικός ρόλος του γονέα, παρεμποδίζοντας πολλές φορές τη διαδικασία της μάθησης.

Παράλληλα, η θέση του πιάνου σε έναν κοινόχρηστο χώρο με την παρουσία και άλλων μελών της οικογένειας δεν βοήθησε ιδιαίτερα στη συγκέντρωση των μαθητών, αλλά και των καθηγητών. Όσον αφορά την πλευρά των μαθητών, παρατηρήθηκε από τους περισσότερους ότι υπήρξε ενόχληση από το υπόλοιπο οικογενειακό περιβάλλον όταν το πιάνο βρισκόταν σε ενιαίο χώρο με τα άλλα μέλη. Ενώ παιδιά τα οποία διέθεταν τον δικό τους χώρο, δεν αποσπάστηκαν καθόλου και μπορούσαν να συγκεντρωθούν καλύτερα σε σχέση με τους άλλους. Υπήρχαν δυνατοί και ενοχλητικοί ήχοι, φασαρία από τα υπόλοιπα μέλη, που επηρέαζαν τους μαθητές και αρκετές φορές έφεραν σε άβολη και δύσκολη θέση τους καθηγητές, οι οποίοι αδυνατούσαν να πραγματοποιήσουν το μάθημα. Αναλυτικότερα ειπώθηκε ότι:

Τα σπίτια τα περισσότερα απ' ό,τι κατάλαβα ήταν ενιαίος χώρος [...] κάναν δουλειές οι γονείς στο σπίτι και ακουγόταν πάρα πολύ στην πλατφόρμα, ήχοι από ηλεκτρική σκούπα, από πλύσιμο πιάτων, από χτύπημα πόρτας, από συζήτηση δηλαδή άκουγα όλα, τους ήχους του σπιτιού...με αποτέλεσμα να ήταν δύσκολο να τους πω 'ξέρετε τι; ε μήπως μπορείτε τώρα να σταματήσετε όλα αυτά; [...] αισθανόμουν ότι εισέβαλα εγώ στο χώρο του σπιτιού τους οπότε μου ήταν δύσκολο να τους κάνω και παρατήρηση. (Κ.2, 05/03/2022)

4.5 Οι επιπτώσεις και οι προσαρμογές στο μάθημα του πιάνου

4.5.1 Ο αντίκτυπος στην πρόοδο των μαθητών πιάνου

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, η πρόοδος των παιδιών στο πιάνο επηρεάστηκε σε κάποιο βαθμό αν και υπήρξαν κάποιες διαφοροποιήσεις ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα. Αναφέρθηκε από τους εκπαιδευτικούς ότι στις μικρότερες ηλικιακές ομάδες υπήρξε μία πρόοδος, όμως πιο αργή σε σχέση με τα μεγαλύτερα επίπεδα. Οι γονείς είχαν σημαντικό ρόλο στην πρόοδο των παιδιών, ειδικά σε αρχικό επίπεδο. Πολλά παιδιά σταμάτησαν το πιάνο, λόγω βαθμού δυσκολίας των διαδικτυακών μαθημάτων, όπως

υποστήριζαν οι εκπαιδευτικοί. Να σημειωθεί ακόμη, ότι απαιτούνταν μεγαλύτερη προσοχή και προσπάθεια από τα παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες, τα οποία κουράζονταν πολύ εύκολα μέσα από την εξ αποστάσεως διαδικασία, ενώ κάποια αναγκάστηκαν να διακόψουν τα μαθήματα πιάνου.

Τα παιδιά που δεν είχαν όργανο στο σπίτι και σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσκολίες της εποχής, όπως ήταν επόμενο δεν μπόρεσαν να εξελιχθούν και σταμάτησαν τα μαθήματα. Η Κ.6 ανέφερε ότι σε κάποιους μαθητές δάνεισαν ηλεκτρικά πιάνο από το ωδείο και έτσι μπόρεσαν να συμμετάσχουν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ακόμη, η επαφή από κοντά ήταν αναγκαία, ειδικότερα στα μικρότερα επίπεδα, για να μπορούν οι καθηγητές να υποδείξουν τη στάση, τη θέση του χεριού και των δακτύλων. Αναφέρθηκε ότι κατά την επιστροφή τους στη δια ζώσης εκπαίδευση έπρεπε να προβούν σε αρκετές διορθώσεις στη στάση και στο χέρι. Πιο συγκεκριμένα, είπε: «Δεν έγιναν ακριβώς λάθος, αλλά παρεξηγήθηκαν κάποια πράγματα όσον αφορά την τεχνική κατά τη διάρκεια των online μαθημάτων...Προσπαθήσαμε να διορθώσουμε κάποιες καταστάσεις και πράγματα». (Κ.5, 28/03/2022)

Κάτι το οποίο επιβεβαιώθηκε και από την πλευρά των εκπαιδευτικών αλλά και των μαθητών ήταν η θετική επίδραση της εξ αποστάσεως διαδικασίας στην ανεξαρτησία των μαθητών ως προς το διάβασμα και στην ανάγνωση παρτιτούρας. Η απόκτηση περισσότερου χρόνου λόγω μη μετακινήσεων αύξησε το χρόνο διαβάσματος για κάποιους μαθητές. Από την άλλη πλευρά, οι περισσότεροι μαθητές ανέφεραν ότι είτε είχαν αργή εξέλιξη, είτε δεν είδαν καθόλου πρόοδο λόγω των προβλημάτων που υπήρχαν στην επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς και την έλλειψη αμεσότητας στο μάθημα. Επιπλέον, υποστηρίχθηκε από τους ίδιους ότι στο δια ζώσης μάθημα η επίδοσή τους ήταν πολύ καλύτερη. Τέλος, μία μαθήτρια αναφέρθηκε στις μεταπτώσεις της ψυχολογίας, οι οποίες είχαν αρνητική επίδραση στην εξέλιξή της. Η ίδια αισθανόταν τύψεις και οικονομικό βάρος αρκετές φορές στους γονείς της.

Δεν έκανα τόση πρόοδο και το 'χε παρατηρήσει και ο ίδιος ο καθηγητής ότι έπρεπε να δουλέψω παραπάνω και το σκεφτόμουν γιατί ένιωθα πως έχανε τον χρόνο του ο ίδιος ο καθηγητής και από την άλλη άποψη ότι ίσως επιβάρυνα τους γονείς μου οικονομικά επειδή ήμουν εγώ σε αυτήν την κατάσταση. (Μ.8, 17/03/2022)

Παρά τα αρνητικά στοιχεία ως προς την εξέλιξη αναφέρθηκε από έναν εκπαιδευτικό ότι τα διαδικτυακά μαθήματα:

Συνέβαλαν αρκετά και καθοριστικά στο να υπάρχει εξέλιξη, στο να υπάρχει βελτίωση, στο να υπάρχει η συνέχεια για να μην υπάρχει διακοπή και να μην

μείνουν στάσιμα σε αυτό το κομμάτι, αλλά αξιολογώντας το τώρα προφανώς δεν υπήρχε η αντίστοιχη βελτίωση που θα υπήρχε από κοντά. (Κ.5, 28/03/2022)

4.5.2 Ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών πιάνου στην πανδημία

Για τους περισσότερους καθηγητές ο τρόπος αξιολόγησης των μαθητών στην πανδημία άλλαξε. Άλλοι βαθμολόγησαν κανονικά όπως και στο δια ζώσης μάθημα, ενώ άλλοι υιοθέτησαν μία πιο «χαλαρή», δηλαδή όχι και τόσο αυστηρή αντιμετώπιση και ήταν περισσότερο διαλλακτικοί λόγω της διαδικτυακής μάθησης. Η προσπάθεια που κατέβαλαν τα παιδιά ήταν σαφώς μεγαλύτερη και αυτό λήφθηκε υπόψη από τους εκπαιδευτικούς.

Αν και υπήρξαν χαμηλές προσδοκίες από μία καθηγήτρια, προσπάθησε να προσεγγίσει διαφορετικά και να προκαλέσει το ενδιαφέρον των παιδιών που δυσκολεύονταν να εξελιχθούν και εν τέλει αξιολογούσε το τελικό αποτέλεσμα ανάλογα με την πορεία τους. Γενικά, όπως φάνηκε από τις συνεντεύξεις ότι υπήρξαν αρκετά ελαφρυντικά ως προς την αξιολόγηση και δόθηκε σημασία στην πρόοδο, στην εξέλιξη, στη συνέπεια και στη διάθεση την ώρα του μαθήματος, αλλά και στη συνέχιση των μαθημάτων μέσα σε αντίξοες και πρωτόγνωρες καταστάσεις. Χαρακτηριστικά μία καθηγήτρια αναφέρει ότι:

Καταφέραμε μέσα από μία τέτοια συνθήκη το πεντάχρονο να μη σταματήσει και μετά από ένα χρόνο να παίζει ακόμα και να κάνει και την πρόοδο του κιόλας, το θεωρώ επιτυχία ας πούμε αυτό, το θεωρώ πιο μεγάλη επιτυχία απ' ότι αν ήμασταν απλά σε ένα ωδείο. (Κ.1, 24/02/2022)

4.5.3 Οι συνέπειες στο χώρο των ωδείων

Όπως ήταν φυσικό επόμενο, όλη αυτή η κατάσταση επηρέασε την κατάσταση στα ωδεία. Χαρακτηρίστηκε «καταστροφική» από κάποιους για το επάγγελμά τους. Μάλιστα, αναφέρθηκε ότι μετά από την πρώτη καραντίνα δεν υπήρξε καμία καινούρια εγγραφή, ούτε στο πιάνο αλλά ούτε και σε πνευστά όργανα για τα οποία επικρατεί μεγάλος φόβος μέχρι και σήμερα. Οι γονείς φοβόντουσαν ότι μπορεί να ξανασυμβεί κάτι, να έκλειναν τα ωδεία και έτσι επέλεξαν να μην εγγραφούν τη νέα χρονιά, ειδικότερα το έτος 2020-2021.

Παρατηρήθηκε από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων ότι οι περισσότερες απώλειες αφορούσαν κυρίως παιδιά μικρής ηλικίας, τα οποία βρίσκονταν σε πρώιμο στάδιο και δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στα διαδικτυακά μαθήματα, είτε αντιμετώπιζαν μαθησιακές διδασκαλίες και οι γονείς τους πήραν την απόφαση να διακόψουν τα μαθήματα πιάνου. Όπως αναφέρθηκε στην πρώτη ενότητα, σταμάτησαν παιδιά με ταλέντο και αυτό δημιούργησε συναισθήματα λύπης στον εκπαιδευτικό.

Κάποιοι καθηγητές έχασαν έως και το 50% του μαθητικού πληθυσμού τους λόγω του φόβου και των οικονομικών δυσκολιών, ενώ κάποιοι άλλοι δεν βίωσαν καμία απώλεια. Σημαντική άνοδος παρατηρήθηκε δύο χρόνια μετά την καραντίνα, με την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2021 – 2022.

4.6 Οι νέες όψεις της διδασκαλίας του πιάνου μετά την επιστροφή στο δια ζώσης μάθημα

Όταν ερωτήθηκαν οι συμμετέχουσες και οι συμμετέχοντες για τη μόνιμη ή προσωρινή χρήση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας στο μάθημα της μουσικής, αποτέλεσε κοινή αποδοχή από όλους ότι δεν θα μπορούσαν να το δουν ως μόνιμη λύση. Μία καθηγήτρια ανέφερε έντονα πόσο απαραίτητη είναι η επαφή σε ένα πρακτικό μάθημα, όπως το πιάνο:

Ο δάσκαλος ειδικά του πιάνου τον μαθητή τον αγγίζει δεν κάθεται στην καρέκλα και απλά δεν κουνιέται...είναι άγαλμα...αγγίζει τον μαθητή, το χέρι, του αγγίζει την πλάτη, να τον ισιώσει, να το φτιάξει αυτό δεν υπάρχει. Πώς να το κάνουμε στο διαδίκτυο, τι θα ακουμπήσει στην οθόνη; Δεν γίνεται όχι, όχι κατηγορηματικά! (Κ.2, 05/03/2022)

Εδώ φαίνεται ότι η άμεση επαφή και εφαρμογή όσων λέει ο καθηγητής στο μάθημα είναι απαραίτητα για την εξέλιξη του μαθητή. Αναφέρθηκε από εκπαιδευτικό (Κ.5, 28/03/2022) ότι ένα δια ζώσης μάθημα παραμένει «πιο αποδοτικό, όσον αφορά στις γνώσεις, στην επαφή και στην απόδοση του μαθητή».

Συγκρίνοντας ένα θεωρητικό μάθημα και ένα πρακτικό, όπως είναι το πιάνο στη συγκεκριμένη περίπτωση, φαίνεται ότι εκπαιδευτικοί και μαθητές βλέπουν να πραγματοποιείται πιο εύκολα ένα θεωρητικό μάθημα εξ αποστάσεως, καθώς δεν απαιτείται η επαφή και στηρίζεται περισσότερο στην ομιλία.

Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τα λεγόμενα των συμμετεχόντων και με τα νέα δεδομένα που προέκυψαν, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση θα μπορούσε να αποκτήσει μόνο έναν προσωρινό χαρακτήρα για να αντικαταστήσει κάποιο μάθημα για λόγους έκτακτης ανάγκης όπως συνέβη με την πανδημία ή για λόγους ασθενείας και διευκόλυνσης. Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών φάνηκε ότι πλέον είναι πιο εύκολο να αναπληρωθεί κάποιο μάθημα μέσω του διαδικτύου, το οποίο εξοικονομεί αρκετό χρόνο από τις μετακινήσεις τους.

5. Συζήτηση – Συμπεράσματα

Αν και οι περισσότερες τοποθετήσεις είχαν μία αρνητική χροιά για τη χρήση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, οι συμμετέχοντες εξέφρασαν και θετικές πτυχές από την αξιοποίηση της. Κάνοντας μία αποτίμηση των όσων ειπώθηκαν από τους συμμετέχοντες, φαίνεται ότι προέκυψαν κάποια θετικά αποτελέσματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Καταρχάς η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτέλεσε για όλους τη μοναδική λύση στη συγκεκριμένη κατάσταση. Με τη χρήση της επετεύχθη η διατήρηση της επικοινωνίας, της επαφής και της σχέσης του/της εκπαιδευτικού με τους μαθητές του.

Επίσης, φάνηκε από τα λόγια των εκπαιδευτικών και των μαθητών, πόσο άμεσα επηρεάστηκε το πρόγραμμά τους. Οι περισσότεροι αναφέρθηκαν στην ελευθερία του προγράμματος και της εύκολης διαχείρισης, αλλά και στην οικονομία του χρόνου, αφού δεν υπήρχαν οι μετακινήσεις όπως πριν την πανδημία. Για τους μαθητές υπήρξε περισσότερος χρόνος για διάβασμα και για εξερεύνηση νέων πραγμάτων πάνω στο όργανο. Παρόλα αυτά, όπως έχει αναφερθεί πολλές φορές λόγω κωλύματος του διαδικτύου χανόταν αρκετός χρόνος.

Τα εξ αποστάσεως μαθήματα για κάποιους από τους εκπαιδευτικούς συνέβαλαν θετικά στην αυτονομία των μικρότερων παιδιών στο διάβασμα, στην προετοιμασία για το διαδικτυακό μάθημα, αλλά και στην ανεξαρτησία των μεγαλύτερων επιπέδων, που και από την πλευρά των μαθητών έγινε αντιληπτό. Συγκεκριμένα, μέσω της απόστασης τα παιδιά έμαθαν να παρακολουθούν και να διαβάζουν καλύτερα ένα μουσικό κείμενο, αφού οι ίδιοι αναγκάζονταν να σημειώνουν και να βρίσκουν πράγματα πάνω στην παρτιτούρα. Επιπλέον, οι καθηγητές έχοντας πλέον εικόνα από το χώρο που διάβαζαν τα παιδιά στο σπίτι, είχαν τη δυνατότητα να διορθώσουν τη θέση του σώματος. Μια

καθηγήτρια αναφέρει: «Είδα παιδιά να κάθονται σταυροπόδι, οκλαδόν στο σκαμνάκι...ότι να ναι είδα... Αυτά όλα τα φτιάξαμε...Ή στην καρέκλα του γραφείου τους, που είχε και χέρια, ακουμπάγανε και το χέρι...» (Κ.6, 22/02/2022)

Η πρωτόγνωρη εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης πέρα από το γεγονός ότι προσέφερε τεχνολογικές γνώσεις στους καθηγητές στη διαχείριση των ηλεκτρονικών μέσων, αλλά τους βοήθησε στην ανακάλυψη δημιουργικών και εναλλακτικών λύσεων για μία καλύτερη εκπαιδευτική εμπειρία. Όπως ανέφεραν οι εκπαιδευτικοί απέκτησαν έναν πιο «ευέλικτο χαρακτήρα».

Ένα άλλο θετικό στοιχείο για πολλούς από τους καθηγητές και τους μαθητές που άφησε η εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι ότι πλέον θα μπορούν να αναπληρώνονται πιο εύκολα τα μαθήματα μέσω του διαδικτύου σε περίπτωση απουσίας ή ασθένειας μαθητή ή εκπαιδευτικού. Βέβαια υπήρχαν και οι περιπτώσεις από καθηγητές, οι οποίοι θα προτιμούσαν και πάλι την αναπλήρωση του μαθήματος διαζώσης. Παράλληλα, η επιλογή εξ αποστάσεως μαθήματος, αποτελεί, μία διευκόλυνση ως προς τους μαθητές ωδείων οι οποίοι είναι φοιτητές σε άλλη πόλη ή εργάζονται και έτσι επιλέγουν αυτόν τον τρόπο μάθησης.

Ακόμη, θα πρέπει να συμπεριληφθεί μία ενδιαφέρουσα απάντηση μαθήτριας όσον αφορά τα θετικά στοιχεία που αποκόμισε από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τα οποία ήταν «η δοκιμασία της αντοχής της και η επίτευξη ενός στόχου σε αντίξοες συνθήκες εκπαίδευσης» (Μ.4, 10/03/2022). Βέβαια, υπήρξαν και δύο περιπτώσεις μαθητριών, οι οποίες δεν βρήκαν καμία θετική πτυχή στα διαδικτυακά μαθήματα. Συγκεκριμένα, τονίστηκε ότι ήταν αναγκαία η άμεση αλληλεπίδραση με τον καθηγητή.

Διαβάζοντας το πρώτο μέρος της βιβλιογραφικής επισκόπησης και την ανάλυση των ευρημάτων της ποιοτικής έρευνας προκύπτουν κάποια συμπεράσματα για την εξ αποστάσεως διδασκαλία, τις προκλήσεις, τη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στην εξ αποστάσεως διδασκαλία του πιάνου υιοθέτησαν τον σύγχρονο τρόπο διδασκαλίας, και λίγοι ήταν εκείνοι που ακολούθησαν έναν μεικτό τρόπο με την αποστολή βίντεο και ηχογραφήσεων. Όπως φάνηκε από την παρούσα έρευνα και όπως υποστηρίζουν και οι Βερβέρης & Αποστολής (2020) κύριος λόγος που επέλεξαν την σύγχρονη και ασύγχρονη διδασκαλία ήταν μία σειρά από τεχνικά προβλήματα, τα οποία δυσκόλευαν τη ροή του μαθήματος.

Το μείζον πρόβλημα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υπήρξε η ποιότητα του τεχνολογικού εξοπλισμού, η σύνδεση του δικτύου και κυρίως η ποιότητα του ήχου. Όπως ανέφεραν οι ερωτώμενοι μαθητές και καθηγητές στην παρούσα έρευνα, όλα τα παραπάνω υποβάθμισαν το μάθημα της μουσικής και δυσχέραναν την απόδοση στο μάθημα, όλα στοιχεία που συνάδουν με τα πορίσματα άλλων ερευνών (Schiavio et al., 2021· Okay, 2021· Sakin, 2021). Για αυτό κάποιοι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα μαζί με τους μαθητές τους υιοθέτησαν άλλους τρόπους διδασκαλίας, όπως έκαναν και στην έρευνα των Βερβέρης & Αποστολής (2020). Όπως επιβεβαιώνεται από τη βιβλιογραφία και την παραπάνω έρευνα, οι εκπαιδευτικοί ήρθαν αντιμέτωποι με την πρόκληση του νέου μαθησιακού περιβάλλοντος και του τρόπου διδασκαλίας, με κάποιους από αυτούς να μην διαθέτουν τεχνολογικές γνώσεις, και με κάποιους να αποκτούν περισσότερες γνώσεις και δεξιότητες. Αυτό επιβεβαιώνεται τόσο από τα λεγόμενα των διδασκόντων που συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα όσο και σε άλλες έρευνες των Spieker & Koren (2021) και Ακογιούνογλου & Κόνιαρη (2021).

Ζητήματα τεχνικής και ερμηνείας ήταν αρκετά δύσκολο να ελεγχθούν κατά τη διαδικτυακή διαδικασία, ειδικότερα σε παιδιά που βρίσκονταν σε αρχικό στάδιο, όπως αναφέρει και ο Sakin (2021). Μάλιστα λόγω αυτής της αδυναμίας παρατηρήθηκε από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων στην έρευνα ότι υπήρξε στασιμότητα και πρόβλημα ως προς τη μετάδοση νέων γνώσεων στους μαθητές. Για αυτό επέλεξαν να κάνουν επαναλήψεις στα παιδιά, όπως ανέφερε χαρακτηριστικά μία συμμετέχουσα.

Όσον αφορά την αξιολόγηση των μαθητών φάνηκε ότι οι καθηγητές άλλαξαν τη στάση τους, συλλογιζόμενοι την κατάσταση, δόθηκε περισσότερη σημασία στη στάση των μαθητών και στην πρόοδο που έκαναν, είτε μεγάλη είτε μικρή, τη συγκεκριμένη περίοδο. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την έρευνα των Calderón-Garrido et al. (2021) που αναφέρθηκε στη βιβλιογραφική ανασκόπηση.

Ακόμη, φάνηκε διαφορετικοί τρόποι που η οικογένεια επηρέασε στη συνέχιση των μαθημάτων και στη στάση των παιδιών απέναντι στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Έδρασε σημαντικά στις μικρές ηλικίες όπως φάνηκε στην ανάλυση των δεδομένων, αλλά και στη διατήρηση της συγκέντρωσης των παιδιών κατά τη διάρκεια των μαθημάτων και εν τέλει στην πρόοδο τους.

Όπως αναφέρθηκε στην βιβλιογραφική επισκόπηση, μαθητές και καθηγητές αντιμετώπισαν αρκετές προκλήσεις στη μεταξύ τους σχέση, εξαιτίας της κοινωνικής αποστασιοποίησης. Βέβαια, σε σχέση με όσα αναφέρονται στη βιβλιογραφία (Antonini Philippe et al., 2020), δεν υπήρχαν πολλές περιπτώσεις, στην έρευνα που

πραγματοποιήθηκε, που οι διαπροσωπικές σχέσεις να καταλήγουν σε ρήξη. Η ανάγκη για επαφή και επικοινωνία, για υποστήριξη από την πλευρά του καθηγητή, η παροχή και η διατήρηση των κινήτρων ήταν απαραίτητα στοιχεία, ώστε οι μαθητές να μην οδηγηθούν σε ψυχολογική φθορά και να αποφύγουν την ανάπτυξη αρνητικών συναισθημάτων.

Συμπερασματικά, από αυτή την ποιοτική μελέτη προέκυψαν στοιχεία σχετικά με τον τρόπο που βίωσαν εκπαιδευτικοί την εξ αποστάσεως συνθήκη της διδασκαλίας και οι μαθητές την εξ αποστάσεως μαθησιακή συνθήκη κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 (Μάρτιος 2020 – Ιούνιος 2021). Επιπρόσθετα εξετάστηκε η διαμόρφωση των μεταξύ τους σχέσεων. Η επαφή μεταξύ των συμμετεχόντων κρίθηκε αναγκαία για τη μεταξύ τους σχέση, και σε καμία περίπτωση δεν μπόρεσε να αντικατασταθεί η αξία και το συναίσθημα της δια ζώσης διδασκαλίας. Παρά τις αντίξοες συνθήκες και το διαφορετικό περιβάλλον μάθησης επετεύχθη από όλους η συνέχιση της εκπαιδευτικής εμπειρίας και η επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Όπως αναφέρθηκε χαρακτηριστικά από έναν συμμετέχοντα «ήταν μία υγιής αντιμετώπιση της κατάστασης και ένας τρόπος που ανταποκρίθηκαν όλοι. Συνέχισε η λειτουργία [των ωδείων] και δεν σταμάτησε, κρατήσαμε την επαφή, παρέμειναν οι μαθητές, κρατήθηκε το ενδιαφέρον».

6. Προτάσεις

Με δεδομένα τα παραπάνω και προκειμένου να επιτευχθεί μία καλύτερη διδακτική και μαθησιακή εμπειρία στο μέλλον, σε πιθανή παρόμοια κατάσταση έκτακτης ανάγκης, θα μπορούσαν να γίνουν κάποιες προτάσεις.

Αρχικά, ως προς το θέμα της τεχνολογίας, το κράτος έχει την ευθύνη για την ύπαρξη καλύτερων τεχνολογικών εξοπλισμένων σχολείων. Θα μπορούσε ακόμη να δοθεί ένα κρατικό επίδομα, με σκοπό τη μη οικονομική επιβάρυνση εκπαιδευτικών και μαθητών για έναν καλύτερο τεχνολογικό εξοπλισμό. Τα ωδεία θα μπορούσαν να εξοπλιστούν με υπολογιστές, έναν για κάθε καθηγητή και μία πλήρως εξοπλισμένη αίθουσα για τους μαθητές. Ακόμη, η ποιότητα του δικτύου θα πρέπει να είναι αρκετά καλή ώστε να αποφευχθούν τα προβλήματα με τις διακοπές και τις καθυστερήσεις του ήχου. Επίσης, κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός από το σχολείο ή από το αρμόδιο υπουργείο σεμιναρίων για τεχνολογική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, κάτι το οποίο αναφέρθηκε από τους μαθητές στις συνεντεύξεις και το θεώρησαν αρκετά σημαντικό.

Θα μπορούσαν, επίσης, τα ωδεία όπως έκανε και μία καθηγήτρια στη δεύτερη περίοδο των εξ αποστάσεων μαθημάτων, να δημιουργήσουν ειδικές αίθουσες, οι οποίες θα είναι τεχνολογικά πλήρεις και εξοπλισμένες, θα υπάρχει ηχομόνωση ώστε να μην ενοχλούνται οι υπόλοιποι, και να μπορεί να λειτουργήσει ως μία διαδικτυακή τάξη είτε σε ατομικό είτε σε ομαδικό πλαίσιο, σε θεωρητικά και πρακτικά μαθήματα οργάνου.

Επειδή ο αριθμός των συμμετεχόντων ήταν μικρός, στο μέλλον θα μπορούσε να γίνει μία έρευνα με περισσότερα άτομα από διάφορες ηλικίες και μεγαλύτερα επίπεδα, ώστε να υπάρχει ένα ευρύ φάσμα διερεύνησης με διαφορετικές απόψεις. Θα ήταν καλό για να εμπλουτιστεί η ήδη υπάρχουσα γνώση, να γίνει μία φαινομενολογική έρευνα η οποία θα επικεντρωθεί και θα ερευνήσει περισσότερο τα συναισθήματα των μαθητών και των καθηγητών κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και πώς επηρεάστηκαν από τις αλλαγές που έγιναν.

Ακολουθώντας κάποια από τα παραπάνω βήματα πιστεύω ότι σε περιόδους κρίσης και έκτακτης ανάγκης, όπως και η πανδημία Covid-19, θα μπορούσε να διαμορφωθεί ένα ωραίο περιβάλλον διαδικτυακής εκπαίδευσης για διδάσκοντες και διδασκόμενους. Με αυτόν τον τρόπο θα δοθεί η δυνατότητα για μία καλύτερη εμπειρία διδασκαλίας-μάθησης αντλώντας από την εμπειρία που παρουσιάστηκε στην παρούσα έρευνα.

Βιβλιογραφία

Αδαμοπούλου, Κ., & Μυράλης, Γ. (2019). Εξ αποστάσεως εκπαίδευση στη μουσική στην Ελλάδα και στην Κύπρο. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική Εκπαίδευση και Κοινωνία: νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 569–575). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.

- Adedoyin, O., & Soykan, E. (2020). Covid-19 pandemic and online learning: the challenges and opportunities. *Interactive Learning Environments*, 1-13. <https://doi.org/10.1080/10494820.2020.1813180>
- Ακογιούνογλου, Μ. & Κόνιαρη, Δ. (2020). Διερεύνηση της εμπειρίας των εκπαιδευτικών μουσικής στην εξ αποστάσεως διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής λόγω της πανδημίας του Covid-19. Στο *12ο Διατμηματικό Μουσικολογικό Συνέδριο, 27-29 Νοεμβρίου 2020: Πρακτικά*
- Akoyunoglou, M. & Domnina, N. (2021). “Corona-lessons” for reaching socially disadvantaged students in the hybrid music classroom. In M. Pabst-Krueger & A. Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic* (61-71), Publication of Music Teacher Associations in Europe.
- Antonini Philippe, R., Schiavio, A., & Biasutti, M. (2020). Adaptation and destabilization of interpersonal relationships in sport and music during the Covid-19 lockdown. *Heliyon*, 6(10), e05212. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e05212>
- Au-Yong-Oliveira, M., Gonçalves, R., Martins, J., & Branco, F. (2018). The social impact of technology on millennials and consequences for higher education and leadership. *Telematics And Informatics*, 35(4), 954-963. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2017.10.007>
- Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Στο Κ. Ζαφειρόπουλος (Εισαγ. - Επιμ.), Γ. Βογιατζής (Μετάφραση). Κριτική.
- Βερβέρης, Α., & Αποστολής, Α. (2020). Η εξ αποστάσεως διδασκαλία οργάνων στα Μουσικά Σχολεία κατά τη διάρκεια της καραντίνας του COVID-19. *Νέος Παιδαγωγός*, 19, 191-201. Retrieved 11 January 2022, from http://neospaidagogos.online/files/19_Teyxos_Neou_Paidagogou_Ioulis_2020.pdf
- Bruin, L. (2021). Instrumental Music Educators in a COVID Landscape: A Reassertion of Relationality and Connection in Teaching Practice. *Frontiers In Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.624717>
- Calderón-Garrido, D., & Gustems-Carnicer, J. (2021). Adaptations of music education in primary and secondary school due to COVID-19: the experience in Spain. *Music Education Research*, 23(2), 139-150. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1902488>

- Calderón-Garrido, D., Gustems-Carnicer, J., & Faure-Carvallo, A. (2021). Adaptations in Conservatories and Music Schools in Spain during the COVID-19 Pandemic. *International Journal Of Instruction*, 14(4), 451-462. <https://doi.org/10.29333/iji.2021.14427a>
- Camlin, D., & Lisboa, T. (2021). The digital ‘turn’ in music education (editorial). *Music Education Research*, 23(2), 129-138. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1908792>
- Campbell, A. (2020). An increasing risk of family violence during the Covid-19 pandemic: Strengthening community collaborations to save lives. *Forensic Science International: Reports*, 2, 100089. <https://doi.org/10.1016/j.fsir.2020.100089>
- Carrillo, C., & Flores, M. (2020). COVID-19 and teacher education: a literature review of online teaching and learning practices. *European Journal Of Teacher Education*, 43(4), 466-487. <https://doi.org/10.1080/02619768.2020.1821184>
- Cumberledge, J. (2021). Band Together: How College Marching Band Students Perceived Community During the COVID-19 Pandemic. *Update: Applications Of Research In Music Education*, 39(3), 67-74. <https://doi.org/10.1177/87551233211003839>
- Denis, J. (2016). Band students’ perceptions of instruction via videoconferencing. *Journal Of Music, Technology And Education*, 9(3), 241-254. https://doi.org/10.1386/jmte.9.3.241_1
- Denzin, N. K., Lincoln, Y. S. (Eds.) (2018). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (5th Ed.). Sage Handbooks.
- Dye, K. (2015). Student and instructor behaviors in online music lessons: An exploratory study. *International Journal Of Music Education*, 34(2), 161-170. <https://doi.org/10.1177/0255761415584290>
- Encarnação, M., Vieira, M. H., & Brunner, G. (2021). The experience of music teachers from Portugal and Germany during the Covid-19 pandemic: hard times and creative solutions In M. Pabst-Krueger & A. Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic* (61-71), Publication of Music Teacher Associations in Europe.
- Gorgoretti, B. (2019). The use of technology in music education in North Cyprus according to student music teachers. *South African Journal Of Education*, 39(1), 1-10. <https://doi.org/10.15700/saje.v39n1a1436>

- Güsewell, Angelika & Terrien, Pascal. (2021). Professional music training in times of COVID-19: The impact of distance education on teaching methods and well-being at work. *Journal of Music, Health, and Wellbeing*. Open access. <https://storage.googleapis.com/wzukusers/user-20563976/documents/84b0450d89394383b2aa5bcd1ed3f8f/Terrien%2C%20Güsewell%20October2021.pdf>
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T., & Bond, M. (2021). *The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning*. Hdl.handle.net. Retrieved 18 December 2021, from <http://hdl.handle.net/10919/104648>.
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Johnson, C. (2017). Teaching music online: Changing pedagogical approach when moving to the online environment. *London Review Of Education*, 15(3), 439-456. <https://doi.org/10.18546/lre.15.3.08>
- Johnson, C. (2021). A historical study (2007-2015) on the adoption of online music courses in the United. *International Journal On Innovations In Online Education*, 5(1). <https://doi.org/10.1615/intjinnovonlineedu.2021037316>
- Kim, E. (2013). Music technology-mediated teaching and learning approach for music education: A case study from an elementary school in South Korea. *International Journal Of Music Education*, 31(4), 413-427. <https://doi.org/10.1177/0255761413493369>
- Kivi, A., Koniari, D., Özeke, S., & Çeliktas, H. (2021). Reactions and good practices to new corona conditions for teaching music in schools by music teachers in Germany, Greece, and Turkey. In M. Pabst-Krueger & A. Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic* (5-17), Publication of Music Teacher Associations in Europe.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της Μουσικής. Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Fagotto books.
- Koner, K., Potter, J. & Borden, B. (2022). Lived Experiences: Music Educators' Stress in the COVID-19 Pandemic. *Visions or Research in Music Education*, 39. <https://opencommons.uconn.edu/vrme/vol39/iss1/1/>

- Kontoangelos, K., Economou, M., & Papageorgiou, C. (2020). Mental Health Effects of COVID-19 Pandemia: A Review of Clinical and Psychological Traits. *Psychiatry Investigation*, 17(6), 491-505. <https://doi.org/10.30773/pi.2020.0161>
- Κρητικός, Γ., Κώστας, Α., Κοντάκος, Α., Καλαβάσης, Φ., & Βιτσιλάκη, Χ. (2020). Ο/Η Εκπαιδευτικός κατά τη μετάβαση της σχολικής μονάδας στην επείγουσα διαδικτυακή εκπαίδευση: Αναστοχασμοί στο πλαίσιο ταχύρρυθμης επιμόρφωσης από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Στο Σοφός, Α., Κώστας, Α., Φούζας, Γ., & Παράσχου, Β. (επιμ.), *Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις: 1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο* (σσ. 553-565), 3-5 Ιουλίου 2020. Ηλεκτρονική έκδοση: Ελληνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.
- Koutsoupidou, T. (2014). Online distance learning and music training: benefits, drawbacks and challenges. *Open Learning: The Journal Of Open, Distance And E-Learning*, 29(3), 243-255. <https://doi.org/10.1080/02680513.2015.1011112>
- Li, Q., Li, Z., & Han, J. (2021). A hybrid learning pedagogy for surmounting the challenges of the COVID-19 pandemic in the performing arts education. *Education And Information Technologies*, 26(6), 7635-7655. <https://doi.org/10.1007/s10639-021-10612-1>
- Λιακοπούλου, Ε. & Σταυροπούλου, Ε. (2020). Εξ αποστάσεως εκπαίδευση στο ελληνικό σχολείο κατά την περίοδο του covid-19: προβληματισμοί, δυσκολίες και αναληφθείσες ενέργειες αντιμετώπισής τους. Στο Σοφός, Α., Κώστας, Α., Φούζας, Γ., & Παράσχου, Β. (επιμ.), *Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις: 1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο* (σσ. 331-341), 3-5 Ιουλίου 2020». Ηλεκτρονική έκδοση: Ελληνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης.
- Ma, Z., Idris, S., Zhang, Y., Zewen, L., Wali, A., & Ji, Y. et al. (2021). The impact of COVID-19 pandemic outbreak on education and mental health of Chinese children aged 7–15 years: an online survey. *BMC Pediatrics*, 21(1). <https://doi.org/10.1186/s12887-021-02550-1>
- Mantzikos, C., & Lappa, C. (2020). Difficultes and barriers in the education of deaf and hard of hearing individuals in the era of COVID-19: The case of Greece – A

- viepoint article. *European Journal Of Special Education Research*, 6(3).
<https://doi.org/10.46827/ejse.v6i3.3357>
- Medňanská, I., & Strenáčiková, M. Jr. (2021). Reflection on teaching music in schools in Slovakia during the pandemic and description of online teaching. In M. Pabst-Krueger & A. Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic (18-27)*, Publication of Music Teacher Associations in Europe.
- Miksza, P., Parkes, K., Russell, J., & Bauer, W. (2021). The well-being of music educators during the pandemic Spring of 2020. *Psychology Of Music*, 030573562110420. <https://doi.org/10.1177/03057356211042086>
- Nart, S. (2016). Music Software in the Technology Integrated Music Education. *TOJET: The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 15(2), 78-84. Retrieved 29 January 2022, from <https://eric.ed.gov/?id=EJ1096456>.
- Nusseck, M., & Spahn, C. (2021). Musical Practice in Music Students During COVID-19 Lockdown. *Frontiers In Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.643177>
- Okay, H. (2021). Turkish instrument educators' distance education experiences related to instrument training during the COVID-19 pandemic. *World Journal On Educational Technology: Current Issues*, 13(2), 201-222. <https://doi.org/10.18844/wjet.v13i2.5690>
- Παναγιωτάκου, Χ., & Παγγέ, Τ. (2015). Η διδακτική της μουσικής με τη χρήση Νέων Τεχνολογιών σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 4, 25-36. <https://doi.org/10.12681/jret.8702>
- Pennings, H., Brekelmans, M., Sadler, P., Claessens, L., van der Want, A., & van Tartwijk, J. (2018). Interpersonal adaptation in teacher-student interaction. *Learning And Instruction*, 55, 41-57. <https://doi.org/10.1016/j.learninstruc.2017.09.005>
- Pokhrel, S., & Chhetri, R. (2021). A Literature Review on Impact of COVID-19 Pandemic on Teaching and Learning. *Higher Education For The Future*, 8(1), 133-141. <https://doi.org/10.1177/2347631120983481>
- Poudel, K., & Subedi, P. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on socioeconomic and mental health aspects in Nepal. *International Journal Of Social Psychiatry*, 66(8), 748-755. <https://doi.org/10.1177/0020764020942247>

- Reimers, F.M. (2022) Learning from a Pandemic. The Impact of COVID-19 on Education Around the World. In: Reimers F.M. (eds), *Primary and Secondary Education During Covid-19* (pp. 1-37). Springer: Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-81500-4_1
- Riley, P. (2009). Video-conferenced music teaching: challenges and progress. *Music Education Research*, 11(3), 365-375. <https://doi.org/10.1080/14613800903151580>
- Ροντογιάννη, Μ. (2011). Μουσική Τεχνολογία και Μουσική Εκπαίδευση: Ιστορική Εξέλιξη και Σύγχρονοι Προβληματισμοί. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 9, 79-95. Retrieved 25 January 2022, from https://www.eeme.gr/images/stories/documents/dkoniari/Mousikopaidagogika/Mousikopaidagogika_9_2011/mp09-5_rontogianni_79-95.pdf.
- Rosset, M., Baumann, E., & Altenmüller, E. (2021). Studying Music During the Coronavirus Pandemic: Conditions of Studying and Health-Related Challenges. *Frontiers In Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.651393>
- Rucsanda, M., Belibou, A., & Cazan, A. (2021). Students' Attitudes Toward Online Music Education During the COVID 19 Lockdown. *Frontiers In Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.753785>
- Sakin, A. (2021). Flute Education in Turkey in the Process of COVID-19 Pandemic. *Journal Of Education In Black Sea Region*, 6(2), 3-28. <https://doi.org/10.31578/jeb.v6i2.230>
- Schiavio, A., Biasutti, M., & Antonini Philippe, R. (2021). Creative pedagogies in the time of pandemic: a case study with conservatory students. *Music Education Research*, 23(2), 167-178. <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1881054>
- Serafini, G., Parmigiani, B., Amerio, A., Aguglia, A., Sher, L., & Amore, M. (2020). The psychological impact of COVID-19 on the mental health in the general population. *QJM: An International Journal Of Medicine*, 113(8), 531-537. <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa201>
- Sher, L. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on suicide rates. *QJM: An International Journal Of Medicine*, 113(10), 707-712. <https://doi.org/10.1093/qjmed/hcaa202>
- Spieker, B. & Koren, M. (2021). Perspectives for music education in schools after COVID-19: The potential of digital media. In M. Pabst-Krueger & A.

- Ziegenmeyer (Eds.), *Perspectives for music education in schools after the pandemic* (49-60), Publication of Music Teacher Associations in Europe.
- Τριανταφυλλάκη, Α. (2019). Ο ρόλος της τεχνολογίας στην ανάπτυξη της μουσικής δημιουργικότητας. Νέες κατευθύνσεις και προοπτικές για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στο Α. Στάμου (επιμ.), *Διαλεκτική και Πρωτοπορία στη Μουσική Παιδαγωγική* (σσ. 183-197). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Τσιώλης, Γ..(2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές – Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης*. Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής έρευνας: 97-125.
- UNESCO. (2020). Crisis-sensitive educational planning. *Unesco Covid-19 Education Response*, (2.4). Retrieved 17 December 2021, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373272>.
- Χρυσοστόμου, Σ. (2019). Η μουσική διδασκαλία και μάθηση στην εποχή της ψηφιακής τεχνολογίας. Στο Α. Στάμου (Επιμ.), *Διαλεκτική και Πρωτοπορία στη Μουσική Παιδαγωγική* (199-216). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Yıldız, Y., Karşal, E., & Bağcı, H. (2021). Examining the instructors perspectives on undergraduate distance learning music instrument education during the COVID-19 pandemic. *Journal Of Pedagogical Research*, 5(2), 184-206. <https://doi.org/10.33902/jpr.2021270107>

Παραρτήματα

Παράρτημα Α

Απόσπασμα από την Ε.Η.Δ.Ε. για την έγκριση της έρευνας

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Απόφαση Επιτροπής Ηθικής & Δεοντολογίας της Έρευνας

ΑΠΟΦΑΣΗ

Απόσπασμα πρακτικών της 3ης συνεδρίασης του 2022 της
Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Ιονίου Πανεπιστημίου.

Θέματα Ημερήσιας Διάταξης:

Θέμα 3:

Έγκριση του ερωτηματολογίου στα πλαίσια της Διπλωματικής Εργασίας με τίτλο:
«Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των μαθητών τους που
δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid-19», (Αριθμό. Πρωτ.
Αίτησης: 691/11-02-2022)

Μετά από διαλογική συζήτηση μεταξύ τους, τα μέλη της Επιτροπής Ηθικής και
Δεοντολογίας της Έρευνας του Ιονίου Πανεπιστημίου (με δικαίωμα ψήφου) κατέληξαν
ομόφωνα στην παρακάτω απόφαση :

ΑΠΟΦΑΣΗ: Η Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Ιονίου
Πανεπιστημίου εγκρίνει ομόφωνα το αίτημα :

για την διεξαγωγή μελέτης μέσω συνεντεύξεων , στα πλαίσια της Διπλωματικής Εργασίας
με τίτλο: «Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των μαθητών τους που
δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid-19», (Αριθμό. Πρωτ.
Αίτησης: 691/11-02-2022) με επιστημονική υπεύθυνο την κ. Ελένη Κοκκινομηλιάδη,
Τμήμα Μουσικών Σπουδών Ι.Π

Σελίδα 2 | 3

Παράρτημα Β

Έντυπο έγκρισης του/της καλλιτεχνικού / -ης διευθυντή / -τριας

Χριστίνα Μάλλιου

Διεύθυνση

Ονοματεπώνυμο του/της καλλιτεχνικού / -ης διευθυντή / -τριας

Ονομασία Ωδείου

Διεύθυνση

Κέρκυρα, 16 Φεβρουαρίου 2022

Αξιότιμε / η κ. / κα.,

Ονομάζομαι Χριστίνα Μάλλιου και είμαι τελειόφοιτη στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Στο πλαίσιο της Διπλωματικής μου εργασίας θα διεξάγω μία έρευνα με τίτλο «Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των μαθητών τους που δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid-19.». Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της εμπειρίας καθηγητών και μαθητών που συμμετείχαν σε εξ αποστάσεως ατομικά μαθήματα πιάνου κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Συγκεκριμένα, θα μελετηθεί από μία φαινομενολογική σκοπιά το πώς βίωσαν οι καθηγητές και οι μαθητές την εξ αποστάσεως διδασκαλία του μουσικού οργάνου, αλλά και πώς επηρέασε η πανδημία και η εξ αποστάσεως διδακτική συνθήκη τις διαπροσωπικές σχέσεις των καθηγητών με τους μαθητές τους.

Για τη διεξαγωγή της έρευνας θα χρειαστώ δύο (2) καθηγητές πιάνου και τρεις (3) μαθητές οποιουδήποτε επιπέδου, ηλικίας 12 έως 20 ετών. Οι συνεντεύξεις των καθηγητών και των μαθητών θα γίνουν σε ατομικό επίπεδο και η διάρκειά τους θα είναι μισής έως μίας ώρας περίπου. Οι συμμετέχοντες στη μελέτη θα ερωτηθούν σε δια ζώσης ή εξ αποστάσεως συναντήσεις, σύμφωνα με την διαθεσιμότητά τους. Το μέσο με το οποίο θα πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις θα είναι οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες Zoom ή Skype. Για τους σκοπούς της έρευνας οι συναντήσεις θα ηχογραφηθούν, θα απομαγνητοφωνηθούν και θα βρίσκονται στην κατοχή της ερευνήτριας μέχρι το ανώτατο διάστημα φοίτησης που προβλέπεται από τον κανονισμό του προγράμματος σπουδών του προγράμματος φοίτησης. Τα δεδομένα θα αποθηκευτούν σε εξωτερικό

σκληρό δίσκο έως και την επιτυχή υποστήριξη της διπλωματικής εργασίας. Στο τέλος θα διαγραφούν τα αρχεία και κάθε ίχνος αυτών.

Η συμμετοχή των ατόμων θα είναι εντελώς εθελούσια, θα μπορούν να αρνηθούν οποιαδήποτε ερώτηση ή να αποσυρθούν από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή. Η συνέντευξη θα είναι εντελώς εμπιστευτική και θα είναι διαθέσιμη μόνο για εμένα και την επόπτρια μου κα. Ελένη Κοκκινομηλιώτη. Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις μπορεί να αποτελέσουν τμήμα της τελικής ερευνητική έκθεσης, αλλά σε καμία περίπτωση δεν θα συμπεριλαμβάνεται στην έκθεση το όνομα ή κάποιο άλλο χαρακτηριστικό συμμετέχοντα, που να προδίδει την ταυτότητά του. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη συμμετοχή των μαθητών στην έρευνα είναι η εξασφάλιση της ενυπόγραφης συγκατάθεσης των γονέων και κηδεμόνων τους.

Σε ένα αρχείο θα συμπεριληφθεί ένα έντυπο πληροφορημένης συγκατάθεσης για τους καθηγητές και τους ενήλικες μαθητές, καθώς και έντυπο πληροφορημένης συγκατάθεσης γονέων/κηδεμόνων με μία υπεύθυνη δήλωση για τη συμμετοχή των ανήλικων μαθητών.

Σας ευχαριστώ πολύ για τον πολύτιμο χρόνο σας.

Με εκτίμηση,

Χριστίνα Μάλλιου

Δήλωση έγκρισης του/της καλλιτεχνικού / -ης διευθυντή / -τριας

(Ημερομηνία)

(Υπογραφή)

(Ονοματεπώνυμο)

Παράρτημα Γ

Έντυπο πληροφορημένης συγκατάθεσης καθηγητών και ενήλικων μαθητών

Ονομάζομαι Χριστίνα Μάλλιου και στο πλαίσιο της Διπλωματικής μου εργασίας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο θα διεξάγω μία έρευνα με τίτλο «Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των μαθητών τους που δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid-19». Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της εμπειρίας καθηγητών και μαθητών που συμμετείχαν σε εξ αποστάσεως ατομικά μαθήματα πιάνου κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Συγκεκριμένα, θα μελετηθεί από μία φαινομενολογική σκοπιά το πώς βίωσαν οι καθηγητές και οι μαθητές την εξ αποστάσεως διδασκαλία του μουσικού οργάνου, αλλά και πώς επηρέασε η πανδημία και η εξ αποστάσεως διδακτική συνθήκη τις διαπροσωπικές σχέσεις των καθηγητών με τους μαθητές τους. Το πρόγραμμα δεν χρηματοδοτείται από κάποιον φορέα.

Για οποιαδήποτε πληροφορία ή διευκρίνιση χρειαστείτε μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο email: και στο ή με την επόπριά μου κα. Ελένη Κοκκινομηλιώτη στο

Οι συνεντεύξεις θα γίνουν σε ατομικό επίπεδο και η διάρκειά τους θα είναι μισής έως μίας ώρας περίπου. Οι συμμετέχοντες στη μελέτη θα ερωτηθούν σε δια ζώσης ή εξ αποστάσεως συναντήσεις, σύμφωνα με την διαθεσιμότητά τους. Το μέσο με το οποίο θα πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις θα είναι οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες Zoom ή Skype. Για τους σκοπούς της έρευνας οι συναντήσεις θα ηχογραφηθούν, θα απομαγνητοφωνηθούν και θα βρίσκονται στην κατοχή της ερευνήτριας μέχρι το ανώτατο διάστημα φοίτησης που προβλέπεται από τον κανονισμό του προγράμματος σπουδών του προγράμματος φοίτησης. Τα δεδομένα θα αποθηκευτούν σε εξωτερικό σκληρό δίσκο έως και την επιτυχή υποστήριξη της διπλωματικής εργασίας. Στο τέλος θα διαγραφούν τα αρχεία και κάθε ίχνος αυτών.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συγκατάθεσή σας να συμμετάσχετε στην έρευνα.

Θα ήθελα να τονίσω ότι:

- Η συμμετοχή σας είναι εθελούσια.

- Είστε ελεύθερος/η να αρνηθείτε να απαντήσετε οποιαδήποτε ερώτηση.
- Είστε ελεύθερος/η να αποσυρθείτε από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή.

Η συνέντευξη θα είναι εντελώς εμπιστευτική και θα είναι διαθέσιμη μόνο για εμένα και την επόπτριά μου. Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις μπορεί να αποτελέσουν τμήμα της τελικής ερευνητική έκθεσης, αλλά σε καμία περίπτωση δεν θα συμπεριλαμβάνεται στην έκθεση το όνομά σας ή κάποιο άλλο χαρακτηριστικό που να προδίδει την ταυτότητά σας.

Παρακαλώ υπογράψτε αυτό το έντυπο για να δείξετε ότι σας έχω διαβάσει το περιεχόμενό της.

..... (Υπογραφή)
 (Ολογράφως)
 (Ημερομηνία)

Παρακαλώ, αποστείλετέ μου μία έκθεση με τα αποτελέσματα της έρευνας:
 ΝΑΙ ΟΧΙ (κυκλώστε ένα)

Διεύθυνση αποστολής της έκθεσης

Παράρτημα Δ

Έντυπο πληροφορημένης συγκατάθεσης γονέων/ κηδεμόνων

Ονομάζομαι Χριστίνα Μάλλιου και στο πλαίσιο της Διπλωματικής μου εργασίας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο θα διεξάγω μία έρευνα με τίτλο «Αποτύπωση της εμπειρίας των καθηγητών πιάνου και των μαθητών τους που δραστηριοποιούνταν σε Ωδεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid-19». Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της εμπειρίας καθηγητών και μαθητών που συμμετείχαν σε εξ αποστάσεως ατομικά μαθήματα πιάνου κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Συγκεκριμένα, θα μελετηθεί από μία φαινομενολογική σκοπιά το πώς βίωσαν οι καθηγητές και οι μαθητές την εξ αποστάσεως διδασκαλία του μουσικού οργάνου, αλλά και πώς επηρέασε η πανδημία και η εξ αποστάσεως διδακτική συνθήκη τις διαπροσωπικές σχέσεις των καθηγητών με τους μαθητές τους. Το πρόγραμμα δεν χρηματοδοτείται από κάποιον φορέα.

Για οποιαδήποτε πληροφορία ή διευκρίνιση χρειαστείτε μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο email: και στο ή με την επόπτριά μου κα. Ελένη Κοκκινομηλιώτη στο

Οι συνεντεύξεις θα γίνουν σε ατομικό επίπεδο και η διάρκειά τους θα είναι μισής έως μίας ώρας περίπου. Οι συμμετέχοντες στη μελέτη θα ερωτηθούν σε δια ζώσης ή εξ αποστάσεως συναντήσεις, σύμφωνα με την διαθεσιμότητά τους. Το μέσο με το οποίο θα πραγματοποιηθούν οι συνεντεύξεις θα είναι οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες Zoom ή Skype. Για τους σκοπούς της έρευνας οι συναντήσεις θα ηχογραφηθούν, θα απομαγνητοφωνηθούν και θα βρίσκονται στην κατοχή της ερευνήτριας μέχρι το ανώτατο διάστημα φοίτησης που προβλέπεται από τον κανονισμό του προγράμματος σπουδών του προγράμματος φοίτησης. Τα δεδομένα θα αποθηκευτούν σε εξωτερικό σκληρό δίσκο έως και την επιτυχή υποστήριξη της διπλωματικής εργασίας. Στο τέλος θα διαγραφούν τα αρχεία και κάθε ίχνος αυτών.

Ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συγκατάθεσή σας να συμμετάσχει το παιδί σας στην έρευνα, καθώς η συμμετοχή του θα δώσει δεδομένα της εξ αποστάσεως διδακτικής συνθήκης από την πλευρά των μαθητών.

Θα ήθελα να τονίσω ότι:

- Η συμμετοχή των παιδιών είναι εθελούσια.
- Είναι ελεύθερα να αρνηθούν να απαντήσουν οποιαδήποτε ερώτηση.
- Είναι ελεύθερα να αποσυρθούν από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή.

Η συνέντευξη θα είναι εντελώς εμπιστευτική και θα διασφαλιστεί η ανωνυμία των μαθητών. Η συνέντευξη θα είναι διαθέσιμη μόνο για εμένα και την επόπτριά μου. Αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις μπορεί να αποτελέσουν τμήμα της τελικής ερευνητικής έκθεσης, αλλά τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με ψευδώνυμο και σε καμία περίπτωση δεν θα συμπεριλαμβάνεται στην έκθεση το όνομα του παιδιού σας ή κάποιο άλλο χαρακτηριστικό που να προδίδει την ταυτότητά του.

Παρακαλώ υπογράψτε την παρακάτω υπεύθυνη δήλωση γονέα ή κηδεμόνα:

**Ο/η υπογραφόμενος γονέας/ κηδεμόνας
του/της μαθητή/-τριας δηλώνω υπεύθυνα ότι
επιτρέπω στο παιδί μου να συμμετέχει στην έρευνα. Το παιδί μου διατηρεί το
δικαίωμα να αποσυρθεί από τη διαδικασία της έρευνας σε οποιοδήποτε στάδιο της
διεξαγωγής της.**

..... (Υπογραφή)

..... (Ολογράφως)

..... (Ημερομηνία)

Παρακαλώ, αποστείλετέ μου μία έκθεση με τα αποτελέσματα της έρευνας:

ΝΑΙ ΟΧΙ (κυκλώστε ένα)

Διεύθυνση αποστολής της έκθεσης:

Παράρτημα Ε

Ερωτήσεις καθηγητών:

1. Μπορείτε να μου περιγράψετε τη διαδικασία που ακολουθήσατε για να ξεκινήσετε τα εξ αποστάσεως μαθήματα πιάνου;
2. Ποιο είδος διδασκαλίας χρησιμοποιήσατε και ποια πλατφόρμα για τη διεξαγωγή των διαδικτυακών μαθημάτων πιάνου; (σύγχρονη, ασύγχρονη, μεικτή μέθοδο)
3. Ποιες μεθόδους διδασκαλίας υιοθετήσατε για τη διεξαγωγή του διαδικτυακού μαθήματος; (ποιο ήταν το υλικό που χρησιμοποιήσατε για τη διδασκαλία;)
4. Ποια η συμβολή του περιβάλλοντος του σπιτιού στην απόδοση ερμηνείας / συμμετοχής του μαθητή κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών μαθημάτων πιάνου;
5. Ποια η συμβολή του τεχνολογικού εξοπλισμού στο διαδικτυακό μάθημα του πιάνου από τη δική σας πλευρά και από την πλευρά των μαθητών; Παρατηρήσατε δυσκολίες και πώς τις αντιμετωπίσατε;
6. Πώς θα περιγράφατε τη διδασκαλία της τεχνικής και της δεξιοτεχνίας του πιάνου;
7. Πώς θα περιγράφατε τη διδασκαλία της ερμηνευτικής του πιάνου;
8. Πώς συνέβαλαν τα εξ αποστάσεως μαθήματα στην εξέλιξη των μαθητών σας στο πιάνο;
9. Πώς προετοιμαστήκατε για τη διδασκαλία του πιάνου το Φθινόπωρο του 2020 με το ξέσπασμα του νέου κύματος; Υπήρξε κάποια διαφοροποίηση με την πρώτη εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης;
10. Πώς θα περιγράφατε τις σχέσεις σας με τους μαθητές κατά τη διάρκεια της καραντίνας; Μπορείτε να μου δώσετε ένα παράδειγμα;
11. Πώς θα περιγράφατε τον τρόπο που οι μαθητές σας αντέδρασαν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση;
12. Θα μπορούσατε να μιλήσετε για τους τρόπους αξιολόγησης και τις διαφορές στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και τη δια ζώσης εκπαίδευση;
13. Πώς θεωρείται ότι συνέβαλε η γενικότερη περιρρέουσα κατάσταση στη λειτουργία του ωδείου και στα εξ αποστάσεως μαθήματα;
 - υπήρξαν αποχωρήσεις μαθητών από το ωδείο, που να διέκοψαν το μάθημα εξαιτίας της όλης κατάστασης;
 - Είδατε να επηρεάζεται το επάγγελμά σας από την όλη κατάσταση;

14. Αν είχατε να κρατήσετε κάτι που σας άφησε η εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και αν σας ζητηθεί να το ξανακάνετε, τί θα αλλάζατε;

Ερωτήσεις μαθητών:

1. Πόσα χρόνια παίζετε πιάνο και σε τι επίπεδο βρίσκεστε;
2. Κατά τη διάρκεια της καραντίνας πώς συνεχίσατε τα μαθήματα πιάνου;
3. Αν κάνατε μάθημα εξ αποστάσεως ποια πλατφόρμα χρησιμοποιήσατε για το μάθημα του πιάνου;
4. Θα θέλατε να μου περιγράψετε ένα εξ αποστάσεως μάθημα πιάνου;
 - Υπήρξε κάτι που να σας δυσκόλεψε ως προς τη διαδικασία; Παρατηρήσατε τεχνικά προβλήματα και πώς αντιμετωπίστηκαν από εσάς και τους δασκάλους σας;
 - Υπήρχε στη διάθεσή σας το όργανο του πιάνου;
5. Πώς θα περιγράφατε το θεωρητικό μάθημα μουσικής; Ποιες διαφορές παρατηρείτε σε αυτές τις δύο διδακτικές συνθήκες του οργάνου και του θεωρητικού μαθήματος μουσικής;
6. Ποια η συμβολή του εξ αποστάσεως μαθήματος του πιάνου στη δική σας εξέλιξη στο όργανο; Θυμάστε να μου διηγηθείτε κάποιο περιστατικό που να σας έκανε εντύπωση;
7. Πώς θα περιγράφατε τις διαφορές ανάμεσα στη δια ζώσης διδασκαλία του πιάνου με την εξ αποστάσεως διδασκαλία;
8. Ως προς τον τρόπο διδασκαλίας, η ερμηνευτική και τεχνική απόδοση ήταν κατανοητή; Πώς τα έδειχνε όλα αυτά ο δάσκαλος;
9. Πώς προετοιμαστήκατε για το Φθινόπωρο του 2020 με το ξέσπασμα του νέου κύματος; Υπήρξε κάποια διαφοροποίηση με την πρώτη εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης;
10. Πώς διαμορφώθηκε η σχέση σας με τον καθηγητή σας κατά τη διάρκεια της καραντίνας;
 - Επικοινωνούσατε και με άλλους τρόπους εκτός από την πλατφόρμα που αναφέρατε;
11. Υπήρξε κάποια στιγμή κατά τη διάρκεια της πανδημίας που νιώσατε αμφιβολίες, να μην θέλατε να συνεχίσετε στο πιάνο ή να σταματήσατε για κάποιο διάστημα;
12. Ποια θετικά στοιχεία βρίσκετε στην διαδικτυακή διδασκαλία του πιάνου;
13. Πώς πιστεύετε ότι οι γνώσεις της εξ αποστάσεως διδασκαλίας θα μπορέσουν να αλλάξουν το μάθημα του πιάνου στο μέλλον;

15. Αν μπορούσατε να αλλάξετε κάτι, τί θα ήταν αυτό σχετικά με τη διδασκαλία του πιάνου εξ αποστάσεως; Τί θα σας βοηθούσε περισσότερο σε μία τέτοια περίπτωση;
16. Υπάρχει κάτι το οποίο κάνατε κατά τη διάρκεια της πανδημίας και των μαθημάτων το οποίο θα θέλατε να συνεχίσετε να το κάνετε και αυτόν τον χρόνο;